

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Eglės Juškaitės
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Civilinės apyvartos stabilumas ir įmonės sandorių, sudarytų iki
bankroto procedūros pradžios, likimas: lyginamieji aspektai**

Vadovas: doc. dr. Rimantas Simaitis
Recenzentas: lekt. dr. Aurimas Brazdeikis

Vilnius
2016

TURINYS

IŽANGA	3
1. CIVILINĖS APYVARTOS STABILUMO UŽTIKRINIMAS ĮMONĖS BANKROTO PROCESĖ	6
2. ĮMONĖS SANDORIŲ, SUDARYTŲ IKI BANKROTO PROCEDŪROS PRADŽIOS, LIKIMAS PAGAL ANGLIJOS TEISĘ	10
2.1. Įmonės sutarčių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, vykdymas	10
2.2. Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius	12
2.2.1. Mažesnės vertės sandorių ginčijimas	13
2.2.2. Pirmenybę suteikiančių sandorių ginčijimas	16
2.2.3. Sandorių, kuriais siekiama pažeisti kreditorių interesus, ginčijimas	20
3. ĮMONĖS SANDORIŲ, SUDARYTŲ IKI BANKROTO PROCEDŪROS PRADŽIOS, LIKIMAS PAGAL VOKIETIJOS TEISĘ	22
3.1 Įmonės sutarčių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, vykdymas	22
3.2. Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius	24
3.2.1. Sandorių, kuriais siekiama pažeisti kreditorių interesus, ginčijimas	24
3.2.2. Neatlygintinių sandorių ginčijimas	28
3.2.3. Specialūs įmonės sandorių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, negaliojimo pagrindai	29
4. ĮMONĖS SANDORIŲ, SUDARYTŲ IKI BANKROTO PROCEDŪROS PRADŽIOS, LIKIMAS PAGAL PRANCŪZIJOS TEISĘ	33
4.1 Įmonės sutarčių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, vykdymas	33
4.2 Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius	34
4.2.1 Sandorių, kuriuos teismas privalo pripažinti negaliojančiais, ginčijimas	35
4.2.2 Sandorių, kuriuos teismas gali pripažinti negaliojančiais, ginčijimas	37
4.2.3 Sandorių, kuriais siekiama pažeisti kreditorių interesus, ginčijimas	39
5. ĮMONĖS SANDORIŲ, SUDARYTŲ IKI BANKROTO PROCEDŪROS PRADŽIOS, LIKIMAS PAGAL LIETUVOS TEISĘ	41
5.1 Įmonės sutarčių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, vykdymas	41
5.2 Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius	46
5.2.1 Sandorių, prieštaraujančių imperatyvioms įstatymų normoms, ginčijimas	47
5.2.2 Juridinio asmens teismumui prieštaraujančių sandorių ginčijimas	49
5.2.3 Sandorių ginčijimas <i>actio Pauliana</i> pagrindu	51
IŠVADOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60

SANTRAUKA.....	64
SUMMARY.....	65

ĮŽANGA

Temos aktualumas. Pradedamų įmonės bankroto procesų skaičius kasmet vis auga. Šią tendenciją iliustruoja Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenys, kuriais remiantis matyti, kad nuo 2013 metų iki 2015 metų bankrotų skaičius išaugo 26,9%¹. Didėjantis skaičius įmonių, kurios yra priverstos pradėti bankroto procedūrą, lemia, kad daugelio įmonės iki bankroto procedūros sudarytų sutarčių likimas tampa neaiškus. Viena vertus, yra siekiama kuo operatyviau ir efektyviau patenkinti kreditorių reikalavimus bei apginti jų pažeistas teises šias sutartis ginčijant ar nutraukiant². Kita vertus, beatodairiškas sutarčių nuginčijimas sąlygotų chaosą civilinėje apyvartoje. Problema kyla tada, kai siekiant maksimaliai užtikrinti kreditorių interesų apsaugą yra pamirštama ginti kitą teisinį gėrį – civilinės apyvartos stabilumą, arba, priešingai, kai itin efektyvus civilinės apyvartos stabilumo užtikrinimas labai apsunkina kreditorių interesų gynimą.

Esant dviejų teisinių gėrių konkurencijai, Lietuvoje susiduriama su šiomis problemomis: pirma, sutartinių santykių stabilumui grėsmę kelia tai, jog, nors Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme (toliau – ĮBĮ) įtvirtinta, kad bankrutuojanti įmonė turi teisę vykdyti ūkinę komercinę veiklą, nėra įtvirtinto draudimo kitai sutarties šaliai remtis *ipso facto* nuostatomis. Antra, mokslo darbuose vis dažniau reiškiamą kritiką, kad sandorių ginčijimui *actio Pauliana* pagrindu yra keliami per dideli reikalavimai, todėl, itin didelį dėmesį skiriant sutartinių santykių stabilumui, kreditorių interesų apsauga tampa neefektyvi³. Trečia, ĮBĮ nenumato taisyklių, kuriomis remiantis būtų ribojama įmonės bankroto administratoriaus teisė nevykdyti sutarties, kurios pagrindu įmonė pardavė kitai sutarties šaliai prekes, tačiau išlaikė nuosavybės teisę iki visiško atsiskaitymo už jas. Ketvirta, ĮBĮ nenurodyta, koks likimas sutarčių, dėl kurių tolimesnio vykdymo per nustatytą terminą bankroto administratorius nepriėmė jokio sprendimo, todėl neaišku, kuriam iš konkuruojančių teisinių gėrių teikiamas prioritetas.

Manytina, kad yra būtina atlikti iki įmonės bankroto sudarytų sandorių likimo lyginamąjį tyrimą, vertinant civilinės apyvartos stabilumo užtikrinimo apimtį šių sandorių atžvilgiu. Įvertinus kitų valstybių gerąją patirtį, Lietuvos reglamentavimas nagrinėjamu klausimu galėtų būti atitinkamai tobulinamas.

¹Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 5d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=70cf3a7e-8b2b-4781-947b-151f7537a33f>> .

²DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 40.

³Pavyzdžiui, MIKUCKIENĖ, V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77(69), p. 38; VANHARA, D. Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (Actio Pauliana) probleminiai aspektai. *Juristas*, 2009, Nr. 9.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Vokietijos, Anglijos, Prancūzijos bei Lietuvos doktriną, teismų praktiką bei reglamentavimą ir siekti rasti atsakymus į klausimus, kokia apimtimi valstybės, nustatydamos iki įmonės bankroto procedūros sudarytų sutarčių⁴ nutraukimo ar tolimesnio vykdymo pagrindus bei sandorių negaliojimo pagrindus, užtikrina civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų apsaugos pusiausvyrą, ir, įvertinus gerąją valstybių praktiką, pateikti pasiūlymus, kaip nagrinėjamu klausimu būtų galima patobulinti reguliavimą Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pasirinktų valstybių kontekste išanalizuoti galimybę kitai sandorio šaliai remtis *ipso facto* nuostatomis bei ištirti, kokią įtaką tai daro iki įmonės bankroto sudarytų sandorių pagrindu atsiradusių teisinių santykių stabilumui;
2. Ištirti, kokia apimtimi minėtose valstybėse pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutarčių, kurių pagrindu išsaugoma nuosavybės teisė į prekes iki visiško atsiskaitymo už jas, atžvilgiu užtikrinami teisėti pirkėjo lūkesčiai įgyti nuosavybės teisę pardavėjo bankroto atveju;
3. Išanalizuoti, ar sprendžiant likimą sutarčių, dėl kurių tolimesnio likimo bankroto administratorius nepriėmė jokie sprendimo, prioritetą analizuojamose valstybėse teikiamas civilinės apyvartos stabilumui ar kreditorių interesų apsaugai;
4. Ištirti, kokia apimtimi užtikrinama pusiausvyrą tarp civilinės apyvartos stabilumo bei civilinės apyvartos teisėtumo ginčijant sandorius, sudarytus iki įmonės bankroto procedūros pradžios.

Tyrimo objektas. Pirmiausia analizuojama civilinės apyvartos stabilumo reikšmė bankroto procese bei derinimas su ne mažiau gintina vertybe – kreditorių interesų apsauga. Po to pradedama lyginamoji Anglijos, Vokietijos, Prancūzijos bei Lietuvos reglamentavimo, doktrinos ir teismų praktikos analizė. Šios valstybės kaip lyginamosios analizės objektas pasirinktos dėl jų priklausymo skirtingoms teisės tradicijoms bei dėl to, kad visose valstybėse skirtinga apimtimi užtikrinama pusiausvyrą tarp civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų apsaugos. Lyginamąją analizę sudaro galimybės kitai sutarties šaliai remtis *ipso facto* nuostatomis įtaka iki bankroto atsiradusių sutartinių santykių ilgaamžiškumui. Taip pat tiriama, kuriam teisiniam gėriui – civilinės apyvartos stabilumui ar kreditorių interesų apsaugai yra teikiama pirmenybė ginčijant įmonės iki bankroto procedūros pradžios sudarytus sandorius bei sprendžiant likimą sutarčių, dėl

⁴Darbe apsiribojama didžiausią problematiką, autorės nuomone, keliančių sutarčių analize: pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutartimis, kurių pagrindu išsaugoma nuosavybės teisė; sutartimis, dėl kurių tolimesnio likimo bankroto administratorius nepriėmė jokie sprendimo; sutartimis, kuriose įtrauktos *ipso facto* nuostatos.

kurių vykdymo bankroto administratorius nepriėmė jokio sprendimo. Analizuojama, kokia apimtimi valstybės užtikrina civilinės apyvartos stabilumą, kai sudaroma pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutartis, o pardavėjo atžvilgiu pradedama bankroto procedūra. Pažymėtina, kad šiomis sutartimis problematika dėl nuosavybės teisės į sutarties dalyku esančius daiktus perėjimo pardavėjo bankroto atveju neapsiriboja, tačiau teorinių studijų stoka nuosavybės išsaugojimo pirkimo – pardavimo sutarčių atveju paskatino analizuoti būtent šias sutartis, taip perteikiant praktikoje egzistuojančią problematiką. Restitucijos klausimas šiose valstybėse yra išsamiai išanalizuotas, todėl darbe nebus tiriamas.

Tyrimo metodika. Pagrindinis visose darbo dalyse naudotas metodas yra lyginamasis. Siekiant išsiaiškinti, kokia apimtimi pasirinktose jurisdikcijose užtikrinamas civilinės apyvartos stabilumas, buvo lyginami įtvirtinti reikalavimai sandorių negaliojimo pagrindams ir kt. Plačiai naudotas loginis – analitinis tyrimo metodas, kuriuo remiantis atrinkti aktualiausi temai šaltiniai, daryti apibendrinimai, darbo pabaigoje pateiktos išvados. Sisteminiu tyrimo metodu siekiama ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu ištirti, kaip valstybės užtikrina civilinės apyvartos stabilumo bei jos teisėtumo pusiausvyrą sprendžiant dėl anksčiau sudarytų sutarčių likimo įmonei iškėlus bankrotą.

Tyrimo originalumas. Iki šiol mokslo darbuose buvo orientuojamasi į tam tikrų iki įmonės bankroto procedūros pradžios sudarytų sandorių pabaigos problematiką nacionaliniu lygiu, tačiau išsamus įmonės sandorių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios likimas lyginamuoju aspektu nėra analizuotas nei Lietuvos, nei užsienio mokslo darbuose. Dėl šios priežasties yra tikslinga atlikti lyginamąją analizę, apimančią iki įmonės bankroto sudarytų sandorių tolimesnį likimą pagal Anglijos, Vokietijos, Prancūzijos bei Lietuvos teisės sistemas. Be to, autorė pasirenka originalų analizės kriterijų – orientuojamasi į tai, kokia apimtimi bei kokiomis priemonėmis valstybės užtikrina civilinės apyvartos stabilumo bei civilinės apyvartos teisėtumo pusiausvyrą.

Tyrimo šaltiniai. Kadangi mokslinių darbų, visapusiškai apimančių nagrinėjamą temą nėra, darbe remiamasi šaltiniais, kuriais orientuojamasi į tam tikrų sutarčių likimą pradėjus įmonės bankroto procedūrą. Ypatingai didelis dėmesys skiriamas *J. Armour, H. Bennett, T. Bachner, A. Tetley* mokslo darbams. Kaip itin svarbius šaltinius reikėtų įvardyti ir Lietuvos mokslininkų – *V. Mikelėno, A. Dambrauskaitės, D. Ambrasienės, V. Mikuckienės* mokslo darbus. Didelę reikšmę turėjo tiriamų valstybių bankroto įstatymai, taip pat teismų formuojama praktika, kurios pagrindu tam tikrų teisės normų, reglamentuojančių sandorių nugalinimą, apimtis itin išplečiama ar susiaurinama.

1. CIVILINĖS APYVARTOS STABILUMO UŽTIKRINIMAS ĮMONĖS BANKROTO PROCESĖ

Doktrinoje civilinė apyvarta yra apibūdinama kaip atlyginamas arba neatlyginamas turto perėjimas iš vieno teisės subjekto kitam civilinių sandorių pagrindu⁵. Būtent sudarydami sandorius civilinės apyvartos dalyviai siekia sukurti, pakeisti ar panaikinti civilinius teisinius santykius. Atsižvelgiant į teisinio apibrėžtumo bei sutarties laisvės principus, natūralu, jog šalys, sudarydamos sutartį siekia, kad santykiai, atsiradę tarp jų sutarties pagrindu, išliktų stabilūs. Įstatymų leidėjas taip pat turi interesą užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą – to siekiant yra apribojami atvejai, kuomet galima nuginčyti sandorius, taip užkertant kelią piktnaudžiauti sandorių negaliojimo institutu. Vis dėlto, civilinės apyvartos stabilumas nėra vienintelė sandorių negaliojimo instituto paskirtis. Šis institutas taip pat tarnauja ne mažiau svarbiam tikslui – apginti sąžiningos sandorio šalies bei kitų asmenų teisėtus tikslus ir interesus nuo neteisėtų veiksmų sudarant sandorį, kitaip tariant, užtikrinti civilinės apyvartos teisėtumą⁶. Ginčijant sandorius, sudarytus iki įmonės bankroto procedūros pradžios, yra siekiama atkurti skolininko turtą susigražinant tai, ką skolininkas nesąžiningai perleido kitiems asmenims⁷. Iš to seka, kad sandorių negaliojimo institutas bankroto procese yra itin svarbus, nes jis padeda užtikrinti kreditorių teisėtų interesų apsaugą tais atvejais, kai įmonei sudarius neteisėtą sandorį, užkertamas kelias kreditoriams patenkinti savo reikalavimus.

Valentino Mikelėno nuomone, yra būtina ieškoti civilinės apyvartos stabilumo bei civilinės apyvartos teisėtumo pusiausvyros, nes abu šie sandorių negaliojimo instituto tikslai yra vienodai svarbūs⁸. Kita vertus, *Asta Dambrauskaitė* laikosi pozicijos, kad pagrindinis šio instituto tikslas yra užtikrinti civilinės apyvartos teisėtumą⁹. Magistro darbo autorės vertinimu, tiek sąžiningos sandorio šalies interesų gynimas, tiek sandorio pagrindu sukurtų civilinių teisinių santykių ilgaamžiškumas yra itin svarbūs teisiniai gėriai, todėl abejotina, ar galima teigti, kad visais atvejais vienas iš šių gėrių yra labiau gintinas nei kitas. Nors bankroto proceso tikslas ir yra patenkinti bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimus, vis dėlto, negalima beatodairiškai ir be pakankamo teisinio

⁵ BARANAUSKAS, E., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Antroji laida: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 33.

⁶ MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1). *Justitia*, 2006, Nr. 4(62), p. 6.

⁷ KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 172.

⁸ MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1). *Justitia*, 2006, Nr. 4(62), p. 7.

⁹ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės: monografija*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 40.

pagrindo pripažinti sandorius negaliojančiais, nes tai turėtų itin neigiamas pasekmes civilinės apyvartos stabilumui. Civilinės apyvartos stabilumas yra būtina visuomenės ekonominio gyvenimo, raidos prielaida. Neužtikrinant civilinės apyvartos dalyvių teisėtų lūkesčių ir pasitikėjimo, kad sandorio pagrindu atsiradę sutartiniai santykiai bus ilgaamžiški, civilinės apyvartos stabilumas nebūtų pasiektas. Priešingai, atgrasant šalis aktyviai sudarinėti sandorius būtų sudarytos kliūtys pačiai civilinei apyvartai, kaip tokiai. Be to, beatodairiškai nuginčijant sandorius, restitucijos taikymas sukeltų chaosą civilinėje apyvartoje. Taigi, pritardama *Valentino Mikelėno* pozicijai, darbo autorė daro išvadą, kad sandorio pagrindu sukurtų civilinių teisinių santykių ilgaamžiškumas yra ne mažesnė vertybė nei civilinės apyvartos teisėtumas, todėl turėtų būti siekiama užtikrinti šių dviejų tikslų balansą.

Valstybės, nustatydamos įmonės sandorių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios ginčijimo taisykles, gali remtis objektyviu kriterijumi. Tokiu atveju yra vertinama, ar sandoris sudarytas per įstatyme numatytą terminą iki bankroto procedūros pradžios, ar įmonė sandorio sudarymo metu buvo nemoki ir panašiai. Tokio požiūrio laikymasis lemia, kad reikalavimai sandorių pripažinimui negaliojančiais nėra itin aukšti, todėl manytina, kad prioritetas būtų teikiamas kreditorių interesų gynimui. Alternatyvus variantas nustatant, kada sandoriai gali būti nuginčijami, yra rėmimasis subjektyviu kriterijumi. Tokiu atveju reikalaujama įrodyti, kad, pavyzdžiui, sudarydama pirmenybę suteikiantį sandorį, įmonė žinojo ar turėjo žinoti, kad šis sandoris pažeis kreditorių interesus; arba reikalaujama įrodyti, kad kita sandorio šalis žinojo apie skolininko nemokumą sandorio sudarymo metu. Toks reguliavimas leistų manyti, kad didesnis dėmesys skiriamas civilinės apyvartos stabilumo užtikrinimui. Manytina, kad siekiant užtikrinti dviejų vertybių – civilinės apyvartos stabilumo bei jos teisėtumo balansą, objektyvus ir subjektyvus požiūriai turėtų būti tarpusavyje derinami.

Kalbant apie civilinės apyvartos stabilumo užtikrinimą bankroto procese pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, siekdamas apsaugoti sąžiningų civilinės apyvartos dalyvių teisėtus lūkesčius, bei neleisti sandorių negaliojimo instituto normomis naudotis nesąžiningais tikslais, įtvirtina tam tikrus kriterijus, kuriais yra ribojama galimybė nuginčyti sandorius. Vienas iš tokių ribojimų – ribotas ratas subjektų, galinčių ginčyti sandorius. Taip pat įstatymų leidėjas nustato sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindus, nes galimybė ginčyti sandorius be pakankamo teisinio pagrindo neužtikrintų sandorio pagrindu įgytų teisių stabilumo, ilgaamžiškumo, o priešingai, civilinėje apyvartoje įsivyratų netvarka. Vertinant įstatymų leidėjo siekį apsaugoti sąžiningų civilinės apyvartos dalyvių pagrįstą tikėjimą, kad civilinės teisės ir pareigos, atsiradusios

sandorio pagrindu, nebus panaikintos, reikėtų atsižvelgti į laikotarpį, per kurį iki bankroto bylos iškėlimo sudarytos sutartys gali būti pripažįstamos negaliojančiomis. Šis laikotarpis įvairiose jurisdikcijose skiriasi. Pavyzdžiui, Lietuvoje bankroto administratorius privalo patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę nei 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo¹⁰, Anglijoje mažesnės vertės sandorius galima nugincyti, jei jie buvo sudaryti per 2 metus iki bankroto procedūrų pradžios, pirmenybę suteikiančių sandorių atveju laikotarpis yra 6 mėnesiai (išskyrus atvejus, kai pirmenybę suteikiantis sandoris buvo sudarytas tarp įmonės, kuriai iškelta bankroto byla ir su ja susijusių subjektų – tokiu atveju laikotarpis yra 2 metai)¹¹. Vokietijoje laikotarpis per kurį galima ginčyti sandorius yra trumpas, paprastai neviršija trijų mėnesių iki bankroto procedūros pradžios, nebent tai būtų neatlygintinis sandoris ar sandoris, kurio tikslas buvo pažeisti kreditoriaus interesus¹². Dar vienas būdas apriboti galimybę ginčyti sandorius yra ieškinio senaties termino nustatymas. Iš to seka, kad toks sandoris teismo tvarka nebegali būti pripažintas negaliojančiu, taip užtikrinant civilinių teisinių santykių stabilumą. Ieškinio senaties terminai, kaip ir laikotarpis per kurį iki bankroto bylos iškėlimo sudarytos sutartys gali būti pripažįstamos negaliojančiomis, įvairiose valstybėse skiriasi, todėl, autorės nuomone, šių terminų analizė itin svarbi, nes kuo trumpesni šie terminai, tuo didesnę reikšmę civilinės apyvartos stabilumui teikia įstatymų leidėjas.

Vis dėlto, kaip buvo minėta anksčiau, nors sandorių negaliojimo institutu siekiama civilinės apyvartos stabilumo, lygiai taip pat svarbu bankroto procese yra užtikrinti civilinės apyvartos teisėtumą. Tai reiškia, kad sandorių negaliojimo instituto paskirtis yra ne tik užtikrinti sandorio pagrindu atsiradusių civilinių teisių ir pareigų ilgaamžiškumą, tačiau lygiagretus tikslas yra ginti kreditoriaus interesus nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kuriais yra mažinama kreditoriaus galimybė patenkinti savo reikalavimą. Gali atsitikti, kad finansinių sunkumų turinti įmonė iki jai iškeliant bankroto bylą sudaro įmonei nenaudingus sandorius, bendrovės turtas perleidžiamas už žymiai mažesnę kainą nei to turto rinkos vertė, taip pat sudaromi sandoriai, kuriais išskiriami keli kreditoriai, su kuriais atsiskaitoma ir taip sumažinamos kitų kreditorių galimybės patenkinti savo reikalavimus ir panašiai¹³. Iš to seka, jog siekiant apginti sąžiningo kreditoriaus interesus, kurie buvo pažeisti įmonės sandoriu, sudarytu prieš iškeliant įmonei bankroto bylą, toks sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu, jei yra išpildomos kitos sąlygos, būtinos galimybei nugincyti sandorį.

¹⁰ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010. 11 str. 5d. 8p.

¹¹ Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 240(1) str.

¹² Vokietijos nemokumo įstatymas. 1994, (BGBl. I S. 2866). 130-134 str.

¹³KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 172.

Pradėjus bankroto procedūrą, įmonei pradedamas taikyti specialus teisinis režimas, kuriuo remiantis įmonės bankroto administratoriui įvairiose valstybėse yra suteikiama teisė nuspręsti dėl tolimesnio sutarčių likimo. Tai reiškia, kad tais atvejais, kai nei viena sutarties šalis pilnai neįvykdė savo prievolės, kilusios sutarties pagrindu, bankroto administratorius turi teisę nuspręsti, ar tokią sutartį toliau vykdyti, ar ne. Bankroto administratorius turėtų tęsti tik tų sutarčių vykdymą, kurios įmonei naudingos, nes priešingu atveju būtų pažeisti bankrutuojančios įmonės kreditorių interesai. Dėl šios priežasties kitos sandorio šalies teisėtas lūkestis dėl sutartinių santykių ilgaamžiškumo gali būti nepatenkintas. Kai kurios valstybės, siekdamos kaip galima labiau užtikrinti civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų apsaugos pusiausvyrą, nustato, per kokį terminą bankroto administratorius turi apsispręsti dėl tolesnio sutarties likimo, o šiam terminui pasibaigus ir bankroto administratoriui nepriėmus jokie sprendimo, pasinaudojimas teise nevykdyti anksčiau sudarytos sutarties nebegalimas. Vis dėlto, kitose valstybėse, tokiose kaip Prancūzija, pasibaigus nustatytam terminui sutartis laikoma pasibaigusia¹⁴. Taip pat pažymėtina, kad siekdamas nepažeisti sutarties šalių teisėto lūkesčio dėl sutartinių santykių ilgaamžiškumo, įstatymų leidėjas gali nustatyti specialias taisykles, ribojančias bankroto administratoriaus teisę nevykdyti tam tikrų sutarčių.

Taigi, sprendžiant klausimą dėl sandorių, sudarytų iki įmonės bankroto procedūros pradžios, likimą yra susiduriama su dviejų teisės saugomų gėrių konkurencija – civilinės apyvartos stabilumu bei kreditorių teisėtų interesų gynimu. Kaip matyti iš tolimesnės analizės, įvairios valstybės skirtinga apimtimi ir ne vienodomis priemonėmis užtikrina pusiausvyrą tarp šių dviejų gintinų vertybių.

¹⁴ Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995). L.622-13 str.

2. ĮMONĖS SANDORIŲ, SUDARYTŲ IKI BANKROTO PROCEDŪROS PRADŽIOS, LIKIMAS PAGAL ANGLIJOS TEISĘ

2.1. Įmonės sutarčių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, vykdymas

Anglijos nemokumo įstatyme numatyta galimybė bankroto administratoriui nuspręsti dėl tolimesnio sutarčių vykdymo¹⁵. Administratorius gali atsisakyti vykdyti nenaudingas įmonei sutartis, tačiau turi būti laikomasi įstatyme numatytų terminų. Jei kita sandorio šalis raštiškai pareikalavo pateikti sprendimą dėl tolimesnio sutarties likimo, tačiau praėjus 28 dienoms nuo tokio reikalavimo administratorius atsakymo nepateikė, jis praranda teisę pareikšti apie sutarties nevykdymą¹⁶. Administratoriui veikiant pasyviai ir nepateikiant jokio atsakymo dėl tolimesnio sutarties likimo kyla dviejų teisės ginamų vertybių – civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų gynimo – konfliktas. Viena vertus, reguliavimas, kurio pagrindu nepateikus atsakymo dėl tolimesnio sutarties likimo laikoma, kad sutartis vykdoma toliau, gali pažeisti kreditorių interesus, nes atsiskaitymui su įmonės kontrahentu bus eikvojamas įmonės turtas, reikalingas kreditorių reikalavimams patenkinti. Tačiau kita vertus, administratoriui nepranešus apie sutarties nevykdymą, sutarties šalis turi teisėtą lūkestį, kad iki bankroto procedūros įmonės prisiimti įsipareigojimai bus vykdomi, todėl pasyvus administratoriaus elgesys neturėtų būti pagrindas sutartinių santykių pabaigai. Manytina, kad kita sandorio šalis neturėtų patirti neigiamų padarinių vien dėl to, kad administratorius veikė aplaidžiai. Dėl šios priežasties teigiamai vertintina, kad dviejų teisinių gėrių konfliktas sprendžiamas sutartinių santykių stabilumo naudai.

Re SSSL Realisations byloje buvo išaiškinta įmonei nenaudingų sandorių samprata. Teismas nurodė, kad nenaudinga sutartis yra tokia, kuri nustato būsimus įsipareigojimus, pavyzdžiui sumokėti pinigus, perduoti turtą ir panašiai, o tokių įsipareigojimų vykdymas pažeis bankrutuojančios įmonės kreditorių teises. Byloje buvo pažymėta tai, kad tuo atveju, jei administratoriui nebūtų suteikta galimybė nevykdyti tokių sutarčių, tai turėtų neigiamą poveikį siekiant kuo greičiau realizuoti įmonės turtą ir atsiskaityti su kreditoriais. Taip pat buvo konstatuota, kad sutartis negali būti laikoma nenaudinga vien dėl to, kad įmonė galėjo sudaryti sutartį palankesnėmis sau sąlygomis¹⁷. Taigi, galima teigti, kad nuostatos, kuri suteikia teisę nevykdyti nenaudingų įmonei sutarčių, tikslas yra leisti įmonei kuo efektyviau atsiskaityti su kreditoriais.

¹⁵ Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 178 str.

¹⁶ *Ibidem*, 178(5) str.

¹⁷ Anglija, Apeliacinis teismas, *Re SSSL Realisations (2002) Ltd.* 2006, EWCA Civ 7.

Aptariant kitos sutarties šalies galimybę nutraukti sutartį pažymėtina tai, kad Anglijoje nėra draudžiama kitai sandorio šaliai remtis *ipso facto* nuostatomis¹⁸. Tai reiškia, kad jei buvo susitarta, kad galima vienašališkai nutraukti sutartį, jei kita sandorio šalis tampa nemoki, jai pradedama bankroto procedūra ar kt., tai tokia sutarties sąlyga nėra draudžiama remtis. Toks įstatymų leidėjo sprendimas leidžia manyti, kad sutartinių santykių stabilumui yra keliami grėsmė. Doktrinoje taip pat pripažįstama, kad būtų tikslinga tobulinti reglamentavimą, susijusį su *ipso facto* nuostatų taikymu Anglijoje¹⁹.

Vienintelė išimtis dėl draudimo remtis *ipso facto* nuostatomis buvo įtvirtinta 2015 metais, priėmus Esminių prekių ir paslaugų teikimo apsaugos aktą²⁰. Anglijos nemokumo įstatyme nurodyta, kad esminiais ištekliais yra laikoma dujos, vanduo, elektra, ryšių paslaugos²¹. Atsižvelgiant į tai, kad įmonių vykdoma komercinė veikla nuo 1986 metų, kada įsigaliojo Anglijos nemokumo įstatymas, gerokai pažengė į priekį, kilo būtinybė praplėsti išteklių, kurie gali būti laikomi esminiais, apimtį. Tai buvo padaryta minėtu aktu, kuriuo į esminių prekių ir paslaugų apimtį įtrauktos informacinių technologijų paslaugos, kurios apima informaciją, patarimus bei techninę pagalbą naudojant informacines technologijas, internetinių svetainių administravimą, duomenų saugojimą ir apdorojimą ir kita²². Esminių prekių ir paslaugų teikimo apsaugos aktu įtvirtintas draudimas tiekėjui remtis sutartyje numatytais nuostatomis, susijusiomis su kitos sandorio šalies nemokumu. Vis dėlto, sutarčių, sudarytų dėl esminių prekių ir paslaugų teikimo, atžvilgiu civilinės apyvartos stabilumas užtikrinamas tik tais atvejais, kai įmonės atžvilgiu pradedama gaivinimo procedūra. Jei įmonei iškelta bankroto byla, verslo partneriams, teikiantiems esmines prekes ar paslaugas nėra užkertamas kelias remtis *ipso facto* nuostatomis. Nemokumo įstatyme numatyta, kad pareikalavus toliau vykdyti tokias sutartis, kai įmonei pradėta bankroto procedūra, tiekėjai negali tolimesnio sutarties vykdymo sieti su atsiskaitymu už anksčiau suteiktas paslaugas. Manytina, kad toks reguliavimas niekaip neužtikrina sutartinių santykių stabilumo. Autorės nuomone, šia teisės norma tiesiog užkertamas kelias nepageidaujamai situacijai, kuomet skolininkas, siekdamas toliau gauti teikiamas paslaugas, padengtų anksčiau atsiradusias skolas, ir tokiu būdu tiekėjas būtų pastatomas į geresnę padėtį kitų kreditorių atžvilgiu.

Atskirai derėtų aptarti tolimesnį likimą pirkimo – pardavimo sutarčių, kurių pagrindu pardavėjas, perduodamas pirkėjui prekes, išlaiko į jas nuosavybės teisę iki

¹⁸ WOOD, P. R. *Set-off and Netting, Derivatives, Clearing Systems*. Sweet and Maxwell, 2007, p. 2-074.

¹⁹ GOODE, R. *Principles of Corporate Insolvency Law*. Sweet and Maxwell, 2011. p. 222.

²⁰ Esminių prekių ir paslaugų teikimo apsaugos aktas 2015.[interaktyvus]. [žiūrėta 2016m. kovo 8d.] Prieiga per internetą: < <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2015/989/contents/made> > .

²¹ Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 233(3) str.

²² *Cit.op.* 20, 2(3) str.

visiško atsiskaitymo. Nuosavybės teisės išsaugojimo institutas Anglijoje yra gerai žinomas ir plačiai taikomas²³. Šio instituto paskirtis yra užtikrinti pardavėjo interesų apsaugą pirkėjo bankroto atveju. Vis dėlto, ne mažiau svarbus klausimas yra tai, kokia apimtimi bus užtikrinami pirkėjo teisėti lūkesčiai, jei bankroto byla bus iškelta pardavėjui. Šį klausimą analizuoti svarbu, nes nuo to, ar įstatymų leidėjas užtikrina sutartinių santykių stabilumą šių sutarčių atžvilgiu priklausys tai, ar bus pasiektas pirkėjo tikslas, t.y. nuosavybės teisės perėjimas į sutarties dalyku esančius daiktus. Deja, Anglijos nemokumo įstatymas nenustato jokių specialių taisyklių, kurios suteiktų galimybę pirkėjui išsaugoti šią sutartį pardavėjo atžvilgiu pradėjus bankroto procedūrą. Tai reiškia, kad administratoriui nusprendus, kad susigrąžinus įmonei nuosavybės teise priklausančius daiktus ir juos realizavus bus operatyviau ir efektyviau patenkinami kreditorių interesai nei toliau vykdant sutartį, pirkėjas praras galimybę įgyti nuosavybės teisę į sutarties dalyku esančias prekes ir privalės gražinti jas pardavėjui. Manytina, kad toks reguliavimas nėra efektyvus užtikrinant sutartinių santykių stabilumą.

2.2. Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius

Pradedant analizuoti galimybę nuginčyti sandorius, sudarytus iki bankroto procedūros pradžios Anglijoje, derėtų paminėti, kad šioje bendrosios teisės tradicijos valstybėje, taip pat kaip ir sekančiuose skyriuose analizuojamų kontinentinės teisės tradicijos valstybių – Vokietijos ir Prancūzijos teisėje, yra išskiriami sandorių negaliojimo pagrindai, kuriais galima remtis tik bankroto procedūros metu bei pagrindai, kuriais, norint apginti kreditoriaus interesus, galima naudotis neatsižvelgiant į tai, ar įmonei pradėta bankroto procedūra. Šiame darbe bus analizuojami trys dažniausiai praktikoje pasitaikantys sandorių negaliojimo pagrindai. 1986 metų Anglijos nemokumo įstatymo 238 straipsnyje numatytas vienas iš sandorių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, negaliojimo pagrindų, kuriuo remiamasi ginčijant mažesnės vertės sandorius. Tai apima atvejus, kuomet bendrovės turtas buvo perleistas neatlygintinai arba už gerokai mažesnę kainą nei jo rinkos vertė. Kitas sandorių negaliojimo pagrindas numatytas minėto įstatymo 239 straipsnyje. Ši nuostata yra taikoma tuomet, kai įmonė suteikia kreditoriui pirmenybę kitų kreditorių atžvilgiu ir tokiu būdu jis atsiduria geresnėje padėtyje negu būtų buvęs, jei sandoris nebūtų sudarytas. Šiais dviem minėtais pagrindais galima remtis tik tada, kai pradėta bendrovės bankroto procedūra. Be šių paminėtų galimybių, Anglijos teisė numato dar vieną sandorių negaliojimo pagrindą, kuris, nepaisant to, kad yra įtvirtintas Anglijos

²³ DAVIES, W. *Romalpa thirty years on – still an engima?* Hertfordshire Law Journal, 2006, Nr. 4(2), p. 2.

nemokumo įstatyme (423 straipsnis), gali būti naudojamas nepriklausomai nuo to, ar įmonei iškelta bankroto byla. Toliau bus pateikiama kiekvieno iš anksčiau paminėtų sandorių negaliojimo pagrindų analizė.

2.2.1. Mažesnės vertės sandorių ginčijimas

Įmonė yra laikoma sudariusi mažesnės vertės sandorį, jei ji perleidžia savo turtą kaip dovaną ar sudaro kitokį sandorį, kurio pagrindu perleisdama turtą ji negauna jokios naudos. Taip pat numatyta alternatyvi tokio sandorio sudarymo išraiška, t.y. jei įmonė, perleisdama turtą gauna daug mažesnę kainą nei perleisto turto rinkos vertė²⁴.

Tam, kad šiuo pagrindu sandoris būtų nugincijimas, turi būti išpildomos toliau paminėtos sąlygos:

- mainais už sandorio pagrindu perleistą turtą įmonė negavo nieko arba gavo daug mažesnę kainą nei perleidžiamo turto vertė pinigais;
- sandoris buvo sudarytas per įstatyme numatytą terminą iki bankroto iškelimo įmonei;
- sudarydama sandorį įmonė buvo nemoki arba tapimą nemokia sąlygojo sudarytas sandoris.

Autorės nuomone, būtina paminėti vieną ankstyvųjų, tačiau itin didelę reikšmę nagrinėjamu klausimu turinčią *Re MC Bacon Ltd* bylą. Teismas nurodė, kad tam, jog sandoris būtų laikomas mažesnės vertės sandoriu, kuomet įmonė (skolininkė) mainais už perleidžiamą turtą gauna daug mažesnę kainą, toks sandoris turi atitikti šias sąlygas: sandorį turi sudaryti įmonė; šio sandorio pagrindu įmonė turi gauti naudą; gauta vertė yra daug mažesnė už įmonės perleisto turto vertę pinigais. Pažymėtina yra tai, kad gautos naudos vertė yra vertinama iš įmonės (skolininkės) perspektyvos. Šioje byloje buvo svarstoma, ar prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės, šiuo atveju, įkeitimo, suteikimas, gali būti laikomas mažesnės vertės sandoriu. Teismas konstatavo, kad prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės suteikimas turi tam tikrą vertę ir naudą kreditoriui, nes įmonės bankroto atveju toks kreditorius, atsižvelgiant į atsiskaitymo su kreditoriais eiliškumo tvarką, pastatomas į geresnę padėtį. Tuo tarpu žvelgiant iš įmonės (skolininkės) perspektyvos, įmonės turtas nebuvo perleistas ar sumažinta jo vertė, todėl

²⁴ Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 238(4) str.

toks sandoris negali būti laikomas mažesnės vertės sandoriu Anglijos nemokumo įstatymo 238 straipsnio prasme²⁵.

Pažymėtina, kad ši byla nėra vertinama vienareikšmiškai. Viena vertus, doktrinoje šis išaiškinimas susilaukia palaikymo. Pavyzdžiui, *John Armour* sutinka su teismo išaiškinimu teigdamas, kad įmonė (skolininkė), suteikdama įkeitimo teisę, pagerina tokio kreditoriaus padėtį skolininkės bankroto atveju, tačiau pati įmonė jokios piniginės vertės nepraranda²⁶. Kita vertus, *David Milman* bei *Rebecca Parry* oponuoja šiai pozicijai teigdami, kad suteikus prievolės įvykdymo užtikrinimą vienam iš kreditorių, įmonė nebegali naudotis savo turtu tokia pat apimtimi, kas, pavyzdžiui, sąlygotų didesnes išlaidas norint gauti kreditą. Dėl šios priežasties, autorių nuomone, toks sandoris turėtų būti laikomas mažesnės vertės sandoriu²⁷.

Kontraversiškų pozicijų galima pastebėti ir teismų praktikoje. Viena vertus, šis išaiškinimas yra vertinamas palankiai ir juo yra remiamasi kitose bylose²⁸, kita vertus, kyla abejonių dėl šio išaiškinimo pagrįstumo. Pavyzdžiui, *Hill v Spread Trustee Co Ltd, Re Nurkowski* byloje buvo išreikšta abejonė, kad nors prievolės įvykdymo užtikrinimo suteikimas ir nesąlygoja piniginę vertę turinčio fizinio pokyčio įmonės turto atžvilgiu, tačiau galbūt reikėtų vertinti kreditoriui atsirandančios reikalavimo teisės į įkeistą turtą, vertę²⁹. Nors šioje byloje minėta abejonė buvo išreikšta tik tarp kitko, neformuojant konkrečios pozicijos, tačiau tai parodo susirūpinimą dėl *Re MC Bacon Ltd* byloje pateikto išaiškinimo. Šį susirūpinimą dar labiau sustiprina doktrinoje viena kitai oponuojančios įvairių autorių nuomonės. Magistro darbo autorė, įvertinusi įvairias pozicijas nagrinėjamu klausimu mano, kad šį klausimą derėtų spręsti atsižvelgiant į tikslus, kurių yra siekiama suteikiant galimybę ginčyti mažesnės vertės sandorius. 238 straipsnio tikslas yra užkirsti kelią turto iššvaistymui, t.y. siekiama, kad įmonės turtas nebūtų sumažintas, o tai, kad suteikiant įkeitimą, kreditoriui yra suteikiama pirmenybė įmonės bankroto atveju kitų kreditorių atžvilgiu yra problema, kuri, autorės vertinimu, turi būti sprendžiama remiantis ne nagrinėjamu, o 239 straipsniu, kuris suteikia galimybę ginčyti pirmenybę suteikiančius sandorius.

Kalbant apie antrąją sąlygą, svarbu tai, kad sandoris gali būti nuginkčytas, jei jis buvo sudarytas per dvejus metus iki bankroto pradžios. Taip pat svarbu pažymėti, kad

²⁵ Anglija, Aukštasis teismas, *Re MC Bacon Ltd*. 1990, BCC 76-90.

²⁶ ARMOUR J.; BENETT, H. *Vulnerable transactions in corporate insolvency*. 2003, p. 71.

²⁷ MILMAN, D.; PARRY, R. *A study of the operation of transactional avoidance mechanisms in corporate insolvency practice*. 1998. Cituojama pagal BACHNER, T. *Creditor protection in private companies anglo-german perspectives for a European legal discourse*. 2009, p. 54.

²⁸ Pavyzdžiui, Anglija, Apeliacinis teismas, *Menzies v National Bank of Kuwait SAK*. 1994, BCC 119.

²⁹ Anglija, Apeliacinis teismas, *Hill v Spread Trustee Co Ltd, Re Nurkowski*. 2006, EWCA Civ 542.

Anglijos teisė numato ieškinio senatį tokiems sandoriams ginčyti. Bendroji taisyklė yra tokia, kad mažesnės vertės sandoriams ginčyti nustatytas 12 metų ieškinio senaties terminas³⁰, tačiau, jei ginčijant sandorį yra siekiama išimtinai tik atgauti pinigus, tuomet ieškinio senaties terminas yra perpus trumpesnis – 6 metai³¹. Teisę ginčyti sandorį šiuo pagrindu turi bankroto administratorius.

Trečioji Anglijos nemokumo įstatymo 238 straipsnio taikymo sąlyga yra tokia, kad ginčijamas sandoris turi būti sudarytas, kai įmonė buvo nemoki šio įstatymo 123 straipsnio prasme arba tapo tokia po sandorio sudarymo ir tai yra tokio sandorio pasekmė. Nemokumo įstatymo 123 straipsnis numato keletą pagrindų, kuomet įmonė gali būti laikoma faktiškai nemokia. Tai balanso testas (angl. – *balance sheet test*) bei pinigų srauto testas (angl. – *cash flow test*). Remiantis balanso testu, įmonė yra laikoma nemokia, jei jos įsipareigojimai viršija jos turto masę. Pinigų srauto testas nurodo, kad įmonė yra laikoma nemokia, jei ji nepajėgia padengti skolų pagal prievoles, kai jų vykdymo terminas sueina.

Vis dėlto, mažesnės vertės sandoriai ne visada gali būti pripažinti negaliojančiais net esant visoms anksčiau minėtoms sąlygoms. Siekiant užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą, įstatymas suteikia galimybę išsaugoti tokius sandorius, jei kita sandorio šalis įrodo, kad įmonė, sudarydama sandorį, siekė vykdyti veiklą ir buvo sąžininga bei, kad sandorio sudarymo metu buvo pakankamas pagrindas tikėti, jog šis sandoris įmonei bus naudingas³². Iš to seka, kad kitai sandorio šaliai, norint tokį sandorį išsaugoti teks įrodyti ne savo, bet įmonės (skolininkės) sąžiningumą sandorio sudarymo metu. Šią nuostatą *Roy Goode* kritikuoja, teigdamas, kad norint išsaugoti sandorį nepagrįstai yra remiamasi įmonės (skolininkės), o ne jos kontrahento sąžiningumu. Autorės nuomone, doktrinoje pagrįstai kritikuojamas toks reguliavimas, nes kitai sandorio šaliai, siekiančiai išsaugoti sandorį, užkraunama per sunki įrodinėjimo našta. Įrodyti sąžiningumą nesant tiesioginių įrodymų yra sudėtinga, todėl subjektai, sudarantys sandorius su įmone, turinčia finansinių sunkumų, norėdami apsidrausti yra priversti pasirūpinti, kad asmenys, sudarantys sandorį įmonės vardu, pateiktų raštą, kuriame būtų paaiškinamos priežastys, skatinančios įmonę sudaryti tokį sandorį, taip pat pagrindai, kuriais remiantis įmonė pagrįstai tikisi, kad šis sandoris jai bus naudingas. Taigi, viena vertus, įstatymų leidėjas suteikia galimybę kitai sandorio šaliai išsaugoti sutartį, tačiau kita vertus, tokia galimybė pasinaudoti itin sunku, todėl sutartinių santykių stabilumui kyla grėsmė.

³⁰ Anglijos įstatymas dėl senaties terminų 1980. 8(1) str.

³¹ *Ibidem*, 9(1) str.

³² Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 238(5) str.

Kaip minėta, norint nugincyti sandorį pagal 238 straipsnį, nėra reikalaujama atsižvelgti į kitos sandorio šalies sąžiningumą. Tais atvejais, kai sandoris neatlygintinis, toks reguliavimas, darbo autorės nuomone, pagrįstas, nes gavusi turtą, už kurį įmonei (skolininkei) nieko mainais nesuteikė, kita sandorio šalis, negali pagrįstai tikėtis, kad įmonės bankroto atveju jos interesai bus ginami labiau nei įmonės kreditorių. Tačiau, autorė mano, jog yra kritikuotina tai, kad tais atvejais, kai įmonė gauna atlygį už perduodamą turtą, sandoris šiuo pagrindu gali būti pripažintas negaliojančiu nepriklausomai nuo to, ar kita sandorio šalis žinojo, ir apskritai, ar turėjo realią galimybę sužinoti apie įmonės (skolininkės) nemokumą. Išsaugoti sutartį, kaip minėta, kita sandorio šalis gali tik įrodžiusi skolininkės sąžiningumą. Manytina, kad net jei skolininkas yra nesąžiningas, tai nėra pakankamas pagrindas nugincyti atlygintinį sandorį tais atvejais, kai kita sandorio šalis sandorio sudarymo metu veikė sąžiningai ir pagrįstai tikėjosi, kad sandorio pagrindu atsirandantys santykiai nebus be pakankamo pagrindo kvestionuojami. Įvertinus tai, kad pirma, siekiant nugincyti sandorį nėra reikalaujama įrodyti nei vienos sandorio šalies nesąžiningumo; antra, kad galimybė kitai sutarties šaliai išsaugoti sutartinius santykius yra suteikiama, tačiau sunkiai įgyvendinama; trečia, nustatytas pakankamai ilgas ieškinio senaties terminas bei laikotarpis, per kurį sandoris turi būti sudarytas iki bankroto iškėlimo įmonei, manytina, kad mažesnės vertės sandorių atžvilgiu pirmenybė teikiama kreditorių interesų apsaugai, o ne civilinės apyvartos stabilumui.

2.2.2. Pirmenybę suteikiančių sandorių ginčijimas

Tam, kad sandoris būtų laikomas suteikiančiu pirmenybę, reikia, kad asmuo, kuriam suteikiama pirmenybė, būtų kreditorius įmonės skolų ar kitų įsipareigojimų atžvilgiu ir, kad įmonė atliktų veiksmus, kurių pasėkoje tas asmuo įmonės bankroto atveju būtų pastatytas į geresnę poziciją nei tuomet, jei tokie veiksmai nebūtų buvę atlikti³³. Tam, kad būtų galima ginčyti sandorį šiuo pagrindu, turi būti tenkinamos šios sąlygos:

- turi egzistuoti ankstesnė skola;
- turi atsirasti pirmenybę suteikiantis poveikis;
- atlikti veiksmus, kurie sąlygoja pirmenybę suteikiantį poveikį, įmonę paskatino jos siekis suteikti pirmenybę;
- sandoris buvo sudarytas per įstatyme numatytą terminą iki bankroto bylos iškėlimo įmonei;

³³ Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 239(4) str.

- sudarydama sandorį įmonė buvo nemoki arba tapimą nemokia sąlygojo sudarytas sandoris.

Paskutinė sąlyga yra analogiška aptartai mažesnės vertės sandorių kontekste, todėl iš naujo ji aptariama nebus, o bus analizuojamos specifinės šiai sandorių grupei būdingos sąlygos.

Analizuojant pirmąją sąlygą pažymėtina, kad skola, kreditoriui suteikiant pirmenybę, jau turi egzistuoti. Tai reiškia, kad įmonei sumokant už prekes jų pristatymo metu, arba mokant už prekes iš anksto, kaip sąlyga, kad prekės būtų pristatytos, tokie atvejai nebus laikomi pirmenybę suteikiančiais sandoriais, nes neegzistavo ankstesnė skola. Dėl tos pačios priežasties šiai sandorių grupei nepriklausys ir įkeitimo ar kito prievolės įvykdymo užtikrinimo suteikimas būsimos skolos atžvilgiu³⁴.

Antroji sąlyga reikalauja, kad įmonės veiksmai sąlygotų pirmenybę suteikiančią poveikį. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti dalies ar visos ankstesnės skolos sumokėjimas vienam iš kreditorių, jei kitų kreditorių teisės būtų pažeistos, nes su jais atsiskaityti įmonei nebepakanka turto. Kitas pavyzdys galėtų būti prievolės įvykdymo užtikrinimo suteikimas ankstesnės skolos atžvilgiu vienam iš kreditorių, taip pastatant jį į geresnę padėtį likusių kreditorių atžvilgiu. Pažymėtina, kad šie pavyzdžiai iliustruoja dažniausiai praktikoje pasitaikančius pirmenybės suteikimo atvejus, tačiau tai nėra baigtinis sąrašas.

Anglijos nemokumo įstatyme yra numatyta, kad įmonė, priimdama sprendimą suteikti pirmenybę, turi būti paveikta siekio suteikti vienam kreditoriui geresnę padėtį kitų kreditorių atžvilgiu³⁵. Derėtų atsižvelgti ir į tai, kad yra įtvirtinta įmonės, suteikiančios pirmenybę vieniems kreditoriams kitų atžvilgiu, nesąžiningumo prezumpcija, kai sandoriai sudaromi tarp įmonės ir subjektų, susijusių su įmone – direktoriaus, direktoriaus sutuoktinio ar giminaičio, darbuotojų, įmonių, kurias valdo tas pats asmuo ir panašiai, todėl tokiais atvejais subjektyvaus elemento įrodinėti nereikia³⁶. Reikšmingas įmonės nesąžiningumo išaiškinimas yra pateiktas *Re MC Bacon Ltd* byloje. Teismas konstatavo, kad sandoris negali būti pripažintas negaliojančiu šiuo pagrindu, jei neįrodoma, kad skolininkas sąmoningai siekė suteikti pirmenybę kitai sutarties šaliai taip pažeisdamas kreditorių interesus. Tai reiškia, kad vien skolininko žinojimas, kad tokiu sandoriu bus pažeisti kreditorių interesai nėra pakankamas nesąžiningumui konstatuoti, jei sudarydamas sandorį skolininkas tokio rezultato nesiekė. Toks išaiškinimas buvo pateiktas vertinant faktinę situaciją, kuomet įmonei esant ypatingai sunkioje finansinėje padėtyje, bankas sutiko suteikti finansinę pagalbą toliau veiklą siekiančiai vykdyti

³⁴ ARMOUR J.; BENETT, H. *Vulnerable transactions in corporate insolvency*. 2003, p. 138.

³⁵ Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 239(6) str.

³⁶ *Ibidem*, 249 str.; 435str.

bendrovei, bet tik su sąlyga, kad pastaroji suteiks bankui prievolės įvykdymo užtikrinimą ankstesnės skolos atžvilgiu. Po kelių mėnesių įmonei buvo pradėta bankroto procedūra, kurios metu buvo siekiama ginčyti sandorį, kurio pagrindu bankui suteiktas prievolės įvykdymo užtikrinimas. Teismas nurodė, kad nuginčyti tokį sandorį remiantis 239 straipsniu nėra pagrindo, nes nebuvo įrodyta, kad įmonė siekė pagerinti banko padėtį kitų kreditorių atžvilgiu – vienintelis tikslas, kurio siekė įmonė, buvo tęsti savo veiklą³⁷.

Svarbu pažymėti, kad subjektyvaus elemento skolininkės atžvilgiu reikalavimas doktrinoje susilaukia ypatingai daug kritikos. *Rebecca Parry* teigia, kad neįmanoma paaiškinti 239 straipsnio logikos. Jos nuomone, šis straipsnis, reikalaujantis įrodyti subjektyvų elementą, riboja pats save³⁸. *Roy Goode* kritikuoja šią nuostatą teigdamas, kad nepagrįstai yra žiūrima į tai ko siekė asmenys, veikiantys įmonės vardu, o ne į tai, kokią rezultatą objektyviai sąlygojo jų priimti sprendimai³⁹. *Andrew Keay* išreiškė nuomonę, kad vertėtų pakeisti 239 straipsnį taip, kad nereikėtų įrodinėti subjektyvaus elemento⁴⁰. Tačiau kiti autoriai nesutinka, kad būtų tikslinga panaikinti subjektyvųjį elementą, kaip sąlygą siekiant nuginčyti sandorį nagrinėjamu pagrindu. Pavyzdžiui, *John Armour* manymu, subjektyvusis elementas yra pagrindinis kriterijus, skiriantis pirmenybę suteikiančius sandorius nuo mažesnės vertės sandorių⁴¹.

Viena vertus, darbo autorė pastebi, kad subjektyvaus elemento panaikinimas sukeltų neigiamų padarinių bankrutuojančios įmonės atžvilgiu. Bankai neretai atsisakytų teikti kreditą įmonėms, kurios yra sunkioje finansinėje padėtyje, o tai sumažintų galimybę išsaugoti verslą ir įmonė būtų priversta pradėti bankroto procedūrą. Tačiau kita vertus, dabartinis reguliavimas neužtikrina kreditorių interesų apsaugos įmonės bankroto atveju. Kreditoriaus spaudimas įmonės (skolininkės) atžvilgiu, kad pastaroji įvykdytų prievolę kreditoriui, bei skolininkės žinojimas, kad tokiu sandoriu kontrahentui bus suteikiama pirmenybė kitų kreditorių atžvilgiu nėra pakankamas pagrindas konstatuoti skolininkės nesąžiningumą, nes nenustatomas jos siekis suteikti pirmenybę⁴². Manytina, kad dabartinis reguliavimas kelia per didelius reikalavimus siekiant nuginčyti pirmenybę teikiančią sandorį, todėl dažniausiai praktikoje šiuo pagrindu sandoriai pripažįstami negaliojančiais tik tuomet, kai sandorius įmonė sudaro su susijusiais subjektais, kada yra

³⁷ Anglija, Aukštasis teismas, *Re MC Bacon Ltd.* 1990, BCC 76-90.

³⁸ PARRY, R. *Transaction avoidance in insolvencies*. 2001. Cituojama pagal BACHNER, T. *Creditor protection in private companies anglo-german perspectives for a European legal discourse*. 2009, p. 74.

³⁹ GOODE, R. *Corporate insolvency law*, 2005. Cituojama pagal BACHNER, T. *Creditor protection in private companies anglo-german perspectives for a European legal discourse*. 2009, p. 74.

⁴⁰ KEAY, A. *Preferences in liquidation law: a time for a change*. 1998. Cituojama pagal BACHNER, T. *Creditor protection in private companies anglo-german perspectives for a European legal discourse*. 2009, p. 74.

⁴¹ ARMOUR J.; BENETT, H. *Vulnerable transactions in corporate insolvency*. 2003, p. 45.

⁴² *Ibidem*, p. 162.

taikoma įmonės nesąžiningumo prezumpcija⁴³. Dabartinis reguliavimas suteikia galimybę galingiems ir gerai informuotiems apie įmonės (skolininkės) finansinę padėtį kreditoriams pasinaudoti savo pranašumu prieš silpnesnius kreditorius ir, panaudojus spaudimą, gauti prievolės įvykdymą iš skolininkės. To pasėkoje, sandorio nugincyti nepavyks net jei jis sudarytas per įstatyme numatytą laikotarpį iki bankroto įmonei iškelimo, o tai sąlygoja, kad kreditorių teisėti interesai nebus apginti.

Atsižvelgiant į aptariamo straipsnio neefektyvumą ginant kreditorių interesus, derėtų sutikti su šį sandorių negaliojimo pagrindą kritikuojančiais autoriais ir pripažinti, kad 239 straipsnį yra tikslinga reformuoti. Vis dėlto, labai sudėtinga pateikti atsakymą į klausimą, kaip nagrinėjamas straipsnis turėtų būti modernizuotas. Atsižvelgiant į būtinybę užtikrinti pusiausvyrą tarp civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų apsaugos, manytina, būtų tikslinga nustatyti žemesnį skolininko nesąžiningumo įrodinėjimo standartą. Kita vertus, kaip minėta aptariant mažesnės vertės sandorių ginčijimą, skolininko nesąžiningumas neturėtų būti laikomas vieninteliu kriterijumi, lemiančiu galimą sutarties pripažinimą negaliojančia, todėl, manytina, turėtų būti vertinamas ir kitos sandorio šalies sąžiningumas. Būtent tokiu būdu, autorės manymu, būtų užtikrintas balansas tarp civilinės apyvartos stabilumo ir kreditorių interesų apsaugos, nes dabartinis reguliavimas pirmenybę teikiančių sandorių atžvilgiu aiškiai teikia prioritetą sutartinių santykių stabilumui, taip ypatingai apsunkinant kreditorių galimybę apginti savo pažeistus interesus.

Jei sandoris sudaromas tarp bendrovės ir su ja susijusių asmenų, šiuo pagrindu jis gali būti ginčijamas, jeigu buvo sudarytas prieš dvejus metus iki bankroto pradžios. Visais kitais atvejais laikotarpis yra trumpesnis – šeši mėnesiai⁴⁴. Subjektai, kurie gali ginčyti sandorį šiuo pagrindu bei ieškinio senaties terminas yra analogiškai aptartiems nagrinėjant mažesnės vertės sandorių ginčijimą.

Taigi, išanalizavus šį sandorių negaliojimo pagrindą, matyti, kad įstatymų leidėjui nustačius ypatingai aukštą skolininko nesąžiningumo įrodinėjimo standartą, pirmenybę teikiančius sandorius nugincyti praktikoje yra itin sunku. Manytina, kad pusiausvyrą tarp civilinės apyvartos stabilumo ir kreditorių interesų gynimo ginčijant sandorius šiuo pagrindu nėra užtikrinama. Tokią išvadą patvirtina ir itin trumpas laikotarpis, per kurį turi būti sudarytas sandoris, kad jį būtų galima nugincyti. Be to, atsižvelgiant į tai, kad kitos sandorio šalies sąžiningumas nėra vertinamas, susiklosto situacija, kai sandorio pripažinimas negaliojančiu visais atvejais priklauso tik nuo skolininko sąžiningumo, o tai

⁴³ *Ibidem* p. 18.

⁴⁴ Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 240(1) str.

reiškia, kad kitai sandorio šaliai nepaliekama galimybė išsaugoti sandorį, net jei ji nežinojo, kad sudaromu sandoriu gali būti pažeisti skolininko kreditorių interesai.

2.2.3. Sandorių, kuriais siekiama pažeisti kreditorių interesus, ginčijimas

Kaip minėta anksčiau, nors šis sandorių negaliojimo pagrindas įtvirtintas Anglijos nemokumo įstatyme, juo remiantis sandorius galima ginčyti nepriklausomai nuo to, ar įmonei iškelta bankroto byla. Suteikiant galimybę ginčyti sandorius šiuo pagrindu yra siekiama užkirsti kelią įmonėms išekvoti savo turtą, tokiu būdu užkertant galimybę kreditoriams patenkinti savo reikalavimus. Tam, kad būtų galima nuginčyti sandorį šiuo pagrindu, turi būti tenkinamos šios sąlygos:

- įmonė (skolininkė) turi sudaryti su kontrahentu mažesnės vertės sandorį. Terminas „mažesnės vertės sandoris“ 423 straipsnio prasme, turi tą pačią reikšmę kaip ir anksčiau analizuoto 238 straipsnio prasme, todėl toliau nebus analizuojamas;
- skolininkas sudarė sandorį siekdamas padaryti savo turtą neprieinamą subjektui, turinčiam reikalavimo teisę į skolininką, ar kitaip pažeisdamas tokio subjekto interesus.

Aptariant antrąją sąlygą svarbu atkreipti dėmesį, kaip teismai aiškina skolininko nesąžiningumą šio sandorių negaliojimo pagrindo atžvilgiu. Pagal Anglijos teismų praktiką, nesąžiningumas nustatomas, jei, atsižvelgdamas į savo sunkią finansinę padėtį ir pagrįstai tikėdamas, kad sudaromu sandoriu bus išvengta įsipareigojimų vykdymo kreditoriams, skolininkas sudaro tokį sandorį, taip pažeisdamas jų interesus. Kita vertus, jei skolininkas įrodo, kad sandorį sudarė siekdamas teisėtų tikslų, ir kad tokio sandorio sudarymą sąlygojo verslo logika, tada teismas neturėtų nustatyti skolininko nesąžiningumo⁴⁵. Toks nesąžiningumo įrodinėjimo išaiškinimas leidžia manyti, kad subjektyvus elementas skolininko atžvilgiu yra įrodomas lengviau nei ginčijant pirmenybę suteikiančius sandorius. Tačiau, kaip matyti, ginčijant sandorį šiuo pagrindu, kaip ir prieš tai aptartais pagrindais, kitos sandorio šalies sąžiningumas nėra vertinamas. Tais atvejais, kai sudarytas neatlygintinis sandoris, toks reguliavimas, manytina, yra pagrįstas. Tačiau, kai įmonė gauna atlyginimą už perleidžiamą turtą, manytina, reikėtų atsižvelgti ir į kitos sandorio šalies sąžiningumą. Nuginčijus sandorį neatsižvelgiant į kontrahento sąžiningumą yra pažeidžiamas kitos sandorio šalies teisėtas lūkestis, kad sandorio, kurį ji sudarė veikdama sąžiningai, pagrindu atsiras ilgaamžiški ir stabilūs

⁴⁵ ARMOUR J.; BENETT, H. *Vulnerable transactions in corporate insolvency*. 2003, p. 109.

sutartiniai santykiai. Darytina išvada, kad vertinant iš kitos sandorio šalies, kuri elgėsi sąžiningai ir nežinojo bei negalėjo žinoti apie skolininko siekį pažeisti kreditorių interesus, perspektyvos, civilinė apyvarta negali būti vertintina kaip stabili ir saugi.

Tai, jog ginčyti sandorius šiuo pagrindu galima nepriklausomai nuo to, ar įmonei iškelta bankroto byla, sąlygoja platesnį ratą subjektų, galinčių ginčyti sandorius remiantis 423 straipsniu⁴⁶. Tai daryti gali ir kreditoriai, kurie įrodo, kad įmonei sudarius ginčijamą sandorį, jų teisės yra pažeistos, t.y. turi būti įrodoma, kad kreditorius turi reikalavimo teisę į skolininką, tačiau dėl ginčijamo sandorio yra pažeidžiami kreditoriaus interesai, nes prarandama galimybė patenkinti savo reikalavimą visiškai ar iš dalies. Ieškinio senaties terminas yra analogiškas ginčijant mažesnės vertės ar pirmenybę suteikiančius sandorius.

Kadangi viena iš sąlygų ginčyti sandorį šiuo pagrindu yra mažesnės vertės sandorio sudarymas, akivaizdu, kad sandorių ginčijimas pagal 238 ir 423 straipsnį turi nemažai panašumų. Vis dėlto, kaip matyti iš anksčiau pateiktos analizės, šie sandorių negaliojimo pagrindai turi reikšmingų skirtumų: pirma, ginčyti sandorį nagrinėjamu pagrindu galima nepaisant to, ar įmonei iškelta bankroto byla; antra, nėra nustatyta, per kokį terminą ginčijamas sandoris turėjo būti sudarytas; trečia, yra nustatytas platesnis ratas subjektų, galinčių ginčyti sandorius.

⁴⁶ Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 424(1) str.

3. ĮMONĖS SANDORIŲ, SUDARYTŲ IKI BANKROTO PROCEDŪROS PRADŽIOS, LIKIMAS PAGAL VOKIETIJOS TEISĘ

3.1 Įmonės sutarčių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, vykdymas

Vokietijos nemokumo įstatymas išsamiai reglamentuoja įmonės sandorių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, tolimesnį vykdymą, todėl, autorės nuomone, svarbu paanalizuoti šiame įstatyme įtvirtintas taisykles. Įstatyme yra reglamentuojami tiek atvejai, kai abi sandorio šalys nėra pilnai įvykdžiusios savo prievolės pagal sandorį, tiek atvejai, kai viena sandorio šalis prievolę pagal sandorį įvykdė, o kontrahentas tokio įvykdymo nepateikė. Toliau bus aptariamose abi šios situacijos.

Tais atvejais, kai prievolę pagal sandorį, sudarytą iki įmonės bankroto procedūros pradžios, įmonė (skolininkė) įvykdė, pastaroji turi teisę gauti atlygį iš kitos sandorio šalies. Lygiai taip pat, jei kita sandorio šalis įvykdė prievolę pagal tokį sandorį, ji turi teisę išsireikalauti atlygį tapdama kreditoriumi įmonės (skolininkės) bankroto byloje⁴⁷.

Kai nei viena sandorio šalis nėra pilnai įvykdžiusi prievolės pagal sandorį, bankroto administratorius gali nuspręsti, ar toliau vykdyti iki bankroto procedūros pradžios įmonės sudarytus sandorius. Kitai sutarties šaliai yra numatyta galimybė pareikalauti skolininko nedelsiant apsispręsti, ar sutartis bus vykdoma. Jei bankroto administratorius, gavęs reikalavimą pateikti atsakymą dėl tolimesnio sutarties likimo, neapsisprendžia ir atsakymo nepateikia, jis netenka teisės vėliau reikalauti vykdyti tokią sutartį. Tokiu atveju sutartis laikoma pasibaigusia⁴⁸. Verta pastebėti, kad įstatyme nėra numatyta, per kokį tiksliai laikotarpį bankroto administratorius, gavęs kitos sandorio šalies reikalavimą apsispręsti dėl sutarties likimo, turi pateikti atsakymą. Nors įstatyme nurodyta, kad bankroto administratorius turi pranešti apie tolimesnį sutarties vykdymą be nepagrįsto delsimo, vis dėlto, autorės nuomone, tai gali sąlygoti teisinių santykių, susiklosčiusių tarp šalių, neapibrėžtumą. Remiantis Vokietijos reglamentavimu matyti, kad toliau tęsiamos tik tos sutartys, dėl kurių tolimesnio vykdymo bankroto administratorius aiškiai pranešė kitai sutarties šaliai. Taigi, bankroto administratoriui gavus kitos sandorio šalies reikalavimą priimti sprendimą dėl sutarties likimo, tačiau veikiant pasyviai ir nepateikiant atsakymo, kilęs konfliktas tarp kreditorių interesų apsaugos ir kitos sandorio šalies teisėto lūkesčio dėl sutartinių santykių stabilumo sprendžiamas kreditorių naudai.

⁴⁷ Vokietijos nemokumo įstatymas. 1994, (BGBI. I S. 2866). 105 str.

⁴⁸ *Ibidem*, 103 str.

Pažymėtina, kad Vokietijos nemokumo įstatyme įtvirtintas draudimas kitai sandorio šaliai riboti administratoriaus teisę nuspręsti dėl tolimesnio anksčiau sudarytų, bet abiejų sutarties šalių dar neįvykdytų sutarčių, likimo⁴⁹. *Sigito Barakauskio* nuomone, šią teisės normą reikėtų interpretuoti kaip netiesioginį draudimą remtis *ipso facto* nuostatomis⁵⁰. Tai patvirtina ir pastaraisiais metais formuojama teismų praktika, pagal kurią draudžiama remtis *ipso facto* nuostatomis, jeigu jų taikymas priklauso nuo įmonės nemokumo ar bankroto procedūros pradžios⁵¹. Vis dėlto, teismų praktika šiuo klausimu nėra nuosekli, be to doktrinoje taip pat pasitaiko kritiškų požiūrių į tokį teismo išaiškinimą, kuris, anot kai kurių autorių, nesuderinamas su sutarčių laisvės principu⁵². Autorės nuomone, Vokietijos nemokumo įstatymo norma, draudžianti riboti administratoriaus teisę nuspręsti dėl tolimesnio anksčiau sudarytų likimo, bei teismų praktika leidžia manyti, kad *ipso facto* nuostatos Vokietijoje yra draudžiamos, tačiau, kol teismas nepateiks aiškaus ir vienareikšmiško minėtos normos išaiškinimo, šio draudimo apimtis nėra aiški.

Atskirai vertėtų paanalizuoti pirkimo – pardavimo sutarčių su nuosavybės teisės išsaugojimu į perduotas prekes likimą. Vokietijoje šis institutas naudojamas itin dažnai⁵³. Šių sutarčių vykdymą pradėjus įmonės bankroto procedūrą reglamentuoja Vokietijos nemokumo įstatymas. Sutarties likimas nepriklauso nuo įmonės, kurios atžvilgiu pradedama bankroto procedūra, kai ji parduoda kilnojamąjį daiktą ir perduoda pirkėjui jo valdymą, išsaugodama nuosavybės teisę į šį daiktą. Tokiais atvejais pirkėjas gali reikalauti, kad sutartis būtų vykdoma⁵⁴. Kai pirkėjas atlieka paskutinį mokėjimą už parduotą daiktą, nuosavybės teisė pereina jam, o faktas, kad įmonei iškelta bankroto byla, neturi įtakos. Pirkimo – pardavimo sutarčių su nuosavybės teisės išlaikymo nuostata reguliavimas Vokietijoje vertintinas teigiamai, nes įstatymų leidėjas suteikia galimybę pirkėjui pasiekti sutarties tikslą – įgyti nuosavybės teisę į prekes, dėl kurių sutartyje susitarta nepaisant to, kad pardavėjo atžvilgiu pradedama bankroto procedūra. Tai ypač svarbu atvejais, kai sutarties dalykas yra prekės, be kurių pirkėjas negali vykdyti kasdienės ūkinės komercinės veiklos. Manytina, kad Vokietijos nemokumo įstatymas

⁴⁹ Vokietijos nemokumo įstatymas. 1994, (BGBl. I S. 2866). 119 str.

⁵⁰ BARAKAUSKAS, S. Įmonių gaivinimo teisminių procedūrų įtaka sutartiniams santykiams: sutarčių išsaugojimo svarba. *Teisė*, 2015, Nr. 96 p. 102.

⁵¹ Pavyzdžiui, Vokietija, Aukščiausiasis Teismas, 2013 m. spalio 22 d. sprendimas byloje II ZR 394/12. Cituojama pagal BARAKAUSKAS, S. Įmonių gaivinimo teisminių procedūrų įtaka sutartiniams santykiams: sutarčių išsaugojimo svarba. *Teisė*, 2015, Nr. 96, p. 102.

⁵² KIRCHHOF, H., et. al. *Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung*. München: Verlag C.H. Beck, 2013, p. 27. Cituojama pagal BARAKAUSKAS, S. Įmonių gaivinimo teisminių procedūrų įtaka sutartiniams santykiams: sutarčių išsaugojimo svarba. *Teisė*, 2015, Nr. 96, p. 103.

⁵³ AVIŽA, S. Nuosavybės išsaugojimas – samprata ir funkcinė paskirtis. *Teisė*, 2006, Nr. 61, p. 9.

⁵⁴ Vokietijos nemokumo įstatymas. 1994, (BGBl. I S. 2866). 107 str.

efektyviai užtikrina sutartinių santykių, susijusių su nuosavybės teisės išlaikymu, stabilumą.

3.2. Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius

Vokietijoje sandorių negaliojimo pagrindus yra priimta skirstyti į tris kategorijas: pirma, Vokietijos nemokumo įstatymo 133 straipsnyje įtvirtinta galimybė ginčyti sandorius, kuriais siekiama pažeisti kreditorių interesus; antra, Nemokumo įstatymo 134 straipsnis numato galimybę nuginkšti neatlygintinus sandorius; trečia, minėto įstatymo 130 – 132 straipsniuose numatyti specialūs sandorių negaliojimo pagrindai, kuriais galima remtis tik tuomet, kai bendrovei pradėta bankroto procedūra⁵⁵. Nagrinėjant specialius sandorių negaliojimo pagrindus nemokumas yra nustatomas, jei įmonė nepajėgia padengti skolas pagal prievoles, kai jų vykdymo terminas sueina⁵⁶. Anksčiau analizuotos bendrosios teisės tradicijos valstybėje sandorio negaliojimo pagrindas, kuriuo galima remtis nepriklausomai nuo to, ar pradėta bankroto procedūra, yra numatytas Anglijos nemokumo įstatymo 423 straipsnyje⁵⁷. Tuo tarpu Vokietijoje sandorių negaliojimo nuostatos yra išdėstytos dviejuose teisės aktuose – Sandorių ginčijimo įstatyme⁵⁸ ir Nemokumo įstatyme, priklausomai nuo to, ar įmonei iškelta bankroto byla.

Vis dėlto, pažymėtina, kad Sandorių ginčijimo įstatymo 3 ir 4 straipsniuose yra nurodyti analogiški sandorių negaliojimo pagrindai numatytiems Nemokumo įstatymo 133 bei 134 straipsniuose. Iš to seka, kad nors ir skirtingomis priemonėmis, abiejose valstybėse pasiekiamas toks pats rezultatas – rėmimasis tam tikrais sandorių negaliojimo pagrindais tiek tais atvejais, kai įmonei iškelta bankroto byla, tiek atvejais, kai bankroto procedūra nėra pradėta. Nepriklausomai nuo to, koku pagrindu remiantis bandoma nuginkšti sandorį, pagrindinis reikalavimas, įtvirtintas Vokietijos nemokumo įstatymo 129 straipsnyje yra kreditorių interesų pažeidimas. Toliau bus pateikiama kiekvieno iš anksčiau paminėtų sandorių negaliojimo pagrindų analizė.

3.2.1. Sandorių, kuriais siekiama pažeisti kreditorių interesus, ginčijimas

Vokietijos nemokumo įstatymo 133 straipsnis numato galimybę ginčyti sandorį, jei įmonė (skolininkė) sudaromu sandoriu siekia užkirsti kelią kreditoriams patenkinti savo

⁵⁵ LUTTER, M. *Legal capital in Europe*. 2006, p. 436.

⁵⁶ BACHNER, T. *Creditor protection in private companies anglo-german perspectives for a European legal discourse*. 2009, p. 47.

⁵⁷ Anglijos nemokumo įstatymas 1986. 423 str.

⁵⁸ Vokietijos sandorių ginčijimo įstatymas. 1994, (BGBl. I S. 2911).

reikalavimus iš įmonės turto, taip pažeisdama kreditorių interesus. Kaip minėta anksčiau, analogiška nuostata yra įtvirtinta ir Sandorių ginčijimo įstatymo 3 straipsnyje, todėl šiuo pagrindu ginčyti sandorius galima nepriklausomai nuo to, ar įmonei iškelta bankroto byla. Iš to seka, kad subjektai, galintys ginčyti sandorius šiuo pagrindu yra tiek bankroto administratorius, tiek kreditoriai.

Tam, kad sandoris šiuo pagrindu būtų sėkmingai nuginchytas, turi būti tenkinamos šios sąlygos:

- įmonės (skolininkės) siekis pažeisti kreditorių interesus;
- kitos sandorio šalies žinojimas apie įmonės (skolininkės) siekį sudarant šį sandorį pažeisti kreditorių interesus;
- sandoris buvo sudarytas per įstatyme numatytą terminą iki bankroto bylos iškėlimo įmonei arba iki reikalavimo nuginchyti tokį sandorį.

Nagrinėjant pirmąją sąlygą pažymėtina, kad siekis pažeisti kreditorių interesus Vokietijoje apima tiek tyčios, tiek neapdairumo atvejus⁵⁹. Viename iš savo sprendimų, Vokietijos Aukščiausias Teismas nusprendė, kad tais atvejais, kai įmonė (skolininkė), būdama faktiškai nemoki ir žinodama apie tokią savo finansinę padėtį sudaro sandorį, kuriuo atsiskaito su kreditoriumi, laikoma, kad šiuo sandoriu ji siekė (tyčia ar dėl neapdairumo) pažeisti kitų kreditorių interesus. Be kita ko, nustatant siekį pažeisti kreditorių interesus taip pat turi būti įvertinta, ar egzistuoja aplinkybės, kuriomis remiantis skolininkė gali tikėtis, kad sunki jos finansinė padėtis yra laikina⁶⁰. *Thomas Bachner* neigiamai vertina tokį subjektyvaus elemento traktavimą, teigdamas, kad atsiskaitymas su vienu iš kreditorių žinant apie savo nemokumą nėra pakankamas kriterijus įrodant įmonės nesąžiningumą. Autoriaus nuomone, tokiu būdu nepagrįstai išplėstas Nemokumo įstatymo 133 straipsnio taikymas, todėl tikslo pažeisti kreditorių interesus įrodinėjimo standartas turėtų būti aukštesnis⁶¹. Darbo autorės manymu, skolininko, žinančio apie savo nemokumą, atsiskaitymas su vienu iš daugelio kreditorių nepagrįstai suteikiant būtent šiam kreditoriui pirmenybę gauti reikalavimų patenkinimą prieš kitus savo kreditorius yra pakankamas pagrindas konstatuoti skolininko nesąžiningumą. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad nesąžiningumas Vokietijoje

⁵⁹ BACHNER, T. *Creditor protection in private companies anglo-german perspectives for a European legal discourse*. 2009, p. 69.

⁶⁰ Vokietija, Aukščiausias Teismas. 2005 m. gruodžio 8 d. sprendimas. Cituojama pagal BACHNER, T. *Creditor protection in private companies anglo-german perspectives for a European legal discourse*. 2009, p. 71.

⁶¹ BACHNER, T. *Creditor protection in private companies anglo-german perspectives for a European legal discourse*. 2009, p. 71.

gali pasireikšti ir neatsargia forma. Tačiau *Thomas Bachner* pozicijai būtų galima pritarti, jei yra pagrindas konstatuoti, kad skolininkas, kaip verslo subjektas, elgėsi pagal protingo asmens elgesio standartus sąžiningai siekdamas naudoti įmonei.

Analizuojant antrąją sąlygą, svarbu pažymėti, kad priešingai nei pagal Anglijos teisę, kur ginčijant įmonės sandorius, sudarytus iki bankroto pradžios, niekada neatsižvelgiama į kitos sandorio šalies sąžiningumą, Vokietijoje dažnu atveju yra nustatomas subjektyvus elementas įmonės (skolininkės) kontrahento atžvilgiu. Norint nuginčyti sandorį Nemokumo įstatymo 133 straipsnio pagrindu, būtina įrodyti, kad kita sandorio šalis žinojo, jog įmonė (skolininkė), sudarydama ginčijamą sandorį siekė pažeisti kreditorių interesus. Pažymėtina, kad toks subjektyvus elementas yra preziumuojamas, jei kita sandorio šalis žinojo apie gresiantį įmonės (skolininkės) nemokumą ir apie tai, kad sandoris sąlygoja kitų kreditorių interesų pažeidimą⁶². Autorės nuomone, reikalavimas vertinti kitos sandorio šalies sąžiningumą padeda užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą, nes yra užkertamas kelias nuginčyti sandorį, kuomet kita sandorio šalis sąžiningai negalėjo žinoti apie įmonės (skolininkės) siekį pažeisti kitų kreditorių interesus. Suteikdamas galimybę sąžiningai sutarties šaliai ją išsaugoti, įstatymų leidėjas, manytina, įvertino abiejų teisinių gėrių – civilinės apyvartos stabilumo bei teisėtumo svarbą, ir siekia užtikrinti pusiausvyrą tarp jų.

Vis dėlto, teismų praktika šiuo klausimu formuoja itin griežtą poziciją, numatančią, kad, pavyzdžiui, kitos sandorio šalies sutikimas leisti skolininkui sumokėti skolą dalimis atsižvelgiant į bylos aplinkybes gali būti pakankamas pagrindas pripažinti, jog ji žinojo apie įmonei (skolininkei) gresiantį nemokumą. Autorės nuomone, kritikuotina teismų formuojama pozicija, kurios pagrindu kitos sandorio šalies nesąžiningumas yra įrodomas net tomis aplinkybėmis, kai kontrahentas sąžiningai neturėjo galimybės sužinoti apie skolininko nemokumą, ir tuo remiantis sandoris pripažįstamas negaliojančiu. Tokiu būdu yra pažeidžiamas sąžiningos sandorio šalies teisėtus lūkestis, kad atsiradę sutartiniai santykiai nebus kvestionuojami be pakankamo pagrindo, todėl, manytina, civilinė apyvarta negali būti laikoma stabilia ir saugia.

Atsižvelgiant į teismų praktiką, formuojamą dėl kitos sandorio šalies nesąžiningumo įrodinėjimo, matyti, kad sandorių, kurie patenka į Nemokumo įstatymo 133 straipsnio taikymo sritį, ribos itin išplėtos⁶³. Dėl minėtos priežasties, autorės manymu, šis sandorių negaliojimo pagrindas ėmė tarnauti ne kaip priemonė sugrąžinti į įmonės balansą turtą, kuris perleistas siekiant pakenkti kreditoriams, o kaip pagrindas itin

⁶² Vokietijos nemokumo įstatymas. 1994, (BGBl. I S. 2866). 133 str.

⁶³ LUTTER, M. *Legal capital in Europe*. 2006, p. 329.

dažnai ir, galbūt, nepagrįstai nugincyti sandorius, kuomet kreditorius iš tiesų nežinojo apie įmonei (skolininkei) gresiantį nemokumą. Siekiant pakeisti susiklosčiusią situaciją, 2015 m. rugsėjo 29 d. buvo parengtas įstatymo projektas „Dėl sandorių nugincijimo taisyklių pagal Vokietijos nemokumo įstatymą ir Sandorių ginčijimo įstatymą pakeitimo“ (angl. – “*Act for the Improvement of Contestations pursuant to the German Insolvency Code and the Creditor’s Avoidance of Transfers Act*”). Šiuo projektu siekiama įtvirtinti, kad tais atvejais, kai kita sandorio šalis sutinka leisti skolininkui atlikti mokėjimą dalimis, ar kitaip palengvina atsiskaitymą, turėtų egzistuoti priešinga prezumpcija, nei suformuota pagal dabartinę teismų praktiką, t.y. turėtų būti preziumuojama, kad kita sandorio šalis tokiais atvejais nežinojo apie įmonės (skolininkės) nemokumą. Be to, siekiama nustatyti, kad atvejais, kai atsiskaitoma už skolas, kurių mokėjimo terminas jau suėjęs, sandoris gali būti nugincytas tik tuomet, jei kita sandorio šalis žinojo apie egzistuojantį, o ne gresiantį skolininko nemokumą. Autorės vertinimu, įsigaliojus tokiems pakeitimams nugincijami būtų tik tie sandoriai, kai kita sandorio šalis iš tiesų žinojo apie skolininko siekį pažeisti kreditorių interesus, todėl būtų ženkliai padidinama sąžiningos sandorio šalies interesų apsauga.

Tam, kad sandorį būtų galima nugincyti šiuo pagrindu, jis turi būti sudarytas dešimt metų iki bankroto iškėlimo įmonei, arba iki reikalavimo nugincyti sandorį pateikimo, priklausomai nuo to, ar remiamasi Nemokumo įstatymo 133 straipsniu ar Sandorių ginčijimo įstatymo 3 straipsniu. Anksčiau minėtu įstatymo projektu siekiama sutrumpinti šį terminą iki ketverių metų, tokiu būdu stengiantis užtikrinti pusiausvyrą tarp civilinės apyvartos stabilumo ir jos teisėtumo. Nemokumo įstatymo 146 straipsnyje nurodyta, kad galimybė nugincyti sandorį vienu iš minėtų pagrindų galima pasinaudoti atsižvelgiant į Vokietijos civiliniame kodekse numatytus ieškinio senaties terminus⁶⁴. Civilinio kodekso 195 straipsnyje numatyta, kad pagal bendrąją taisyklę, ieškinio senaties terminas yra treji metai⁶⁵. Tai, kas pasakyta apie ieškinio senaties terminą, bus taikoma visiems sandorio negaliojimo pagrindams pagal Vokietijos teisę, todėl toliau atskirai tai nebus aptariama.

Taigi, nors įstatymų leidėjas siekiant nugincyti sandorį nagrinėjamu pagrindu įtvirtino reikalavimą vertinti abiejų sandorio šalių sąžiningumą, teismai suformavo praktiką, kurios pagrindu kitos sandorio šalies nesąžiningumas įrodomas itin lengvai. Tokiu būdu kreditoriams suteikiama galimybė lengviau nugincyti sandorius, kas reiškia, kad civilinės apyvartos stabilumas neretai nėra užtikrinamas. Tai, kad itin didelis dėmesys ginčijant sandorius šiuo pagrindu skiriamas kreditorių interesų apsaugai, matyti ir iš to,

⁶⁴ Vokietijos nemokumo įstatymas. 1994, (BGBl. I S. 2866). 146 str.

⁶⁵ Vokietijos civilinis kodeksas 2002, (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738). 195 str.

jog nustatytas itin ilgas terminas, per kurį sudarytas sandoris gali būti ginčijamas. Manytina, kad planuojami atlikti šio straipsnio pakeitimai Nemokumo įstatymo 133 straipsnio kontekste turėtų padėti efektyviau užtikrinti pusiausvyrą tarp civilinės apyvartos stabilumo ir jos teisėtumo.

3.2.2. Neatlygintinių sandorių ginčijimas

Kitaip nei Anglijoje, kur mažesnės vertės sandoriai apima tiek atvejus, kai įmonė (skolininkė) ginčijamo sandorio pagrindu gavo naudą, kurios vertė yra daug mažesnė už įmonės perleisto turto rinkos kainą, tiek atvejus, kai įmonė mainais už perleidžiamą turtą negauna jokie atlygio, Vokietijos nemokumo įstatyme neatlygintiniams sandoriams yra skirtas savarankiškas straipsnis⁶⁶. Kaip minėta anksčiau, šio straipsnio nuostatos yra analogiškos toms, kurios įtvirtintos Sandorių ginčijimo įstatymo 4 straipsnyje, todėl šiuo sandorių negaliojimo pagrindu galima remtis nepriklausomai nuo to, ar įmonei yra iškelta bankroto byla. Tam, kad sandoris, pažeidžiantis kreditorių interesus, būtų sėkmingai nuginčytas šiuo pagrindu, turi būti tenkinamos tokios sąlygos:

- sandoris turi būti neatlygintinis;
- sandoris buvo sudarytas per įstatyme numatytą terminą iki bankroto bylos iškėlimo įmonei arba iki reikalavimo nuginčyti tokį sandorį.

Kalbant apie pirmąją sąlygą svarbu tai, kad įmonė mainais už perleidžiamą turtą turi negauti jokio atlygio. Vis dėlto, kaip nurodyta Nemokumo įstatymo 134 straipsnyje, sandoris negali būti ginčijamas tais atvejais, kai įmonė (skolininkė) suteikia įprastą, mažos vertės dovaną.

Atkreiptinas dėmesys, kad sandoris, ginčijamas šiuo pagrindu, turi būti sudarytas per ketverius metus iki bankroto procedūros pradžios arba iki reikalavimo nuginčyti tokį sandorį.

Verta pažymėti, kad remiantis šiuo pagrindu nereikia įrodinėti subjektyvaus elemento nei įmonės (skolininkės), nei jos kontrahento atžvilgiu. Tai liudija, jog Vokietijoje laikomasi taisyklės, kad prieš nusprendžiant įmonės turtą dovanoti, pirmiausia turi būti atsiskaitoma su kreditoriais, kad pastariesiems nebūtų užkertamas kelias patenkinti savo reikalavimus iš įmonės turto. Viena vertus, suteikiant galimybę nuginčyti sandorį neatsižvelgiant nei į vienos sandorio šalies sąžiningumą, akivaizdžiai neužtikrinamas civilinės apyvartos stabilumas. Tačiau kita vertus, galima suprasti

⁶⁶ *Ibidem*, 134 str.

įstatymų leidėjo poziciją, kurios pagrindu laikoma, kad kitos sandorio šalies interesai negali būti ginami ta pačia apimtimi tiek sudarius atlygintinį, tiek neatlygintinį sandorį. Manytina, kad neatlygintinių sandorių atveju nukrypimas nuo pusiausvyros užtikrinimo tarp civilinės apyvartos stabilumo ir kreditorių interesų apsaugos yra pateisinamas. Gavusi iš įmonės (skolininkės) tam tikrą vertę turintį turtą, tačiau mainais nieko neperleisdama, kita sutarties šalis negali pagrįstai tikėtis, kad įmonės bankroto atveju toks sandoris nebūtų nugrinčijamas, taip suteikiant šiai sandorio šaliai didesnę apsaugą nei įmonės (skolininkės) kreditoriams bankroto byloje.

Atsižvelgiant į tai, kad neatlygintinių sandorių ginčijimui keliami žemi reikalavimai, taip pat į tai, kad toks sandoris gali būti ginčijamas, jei jis sudarytas prieš pakankamai ilgą laiką, t.y. ketverius metus iki bankroto procedūros pradžios, darytina išvada, kad kreditorių interesams teikiama pirmenybė sutartinių santykių stabilumo atžvilgiu. Vis dėlto, įvertinus tai, kad šio sandorio pagrindu kita sutarties šalis mainais už jai perduodiamą turtą neatsilygino, manytina, kad pagrįsta didesnę dėmesį skirti kreditorių interesų gynimui.

3.2.3. Specialūs įmonės sandorių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, negaliojimo pagrindai

Vokietijos nemokumo įstatyme be anksčiau aptartų sandorių negaliojimo pagrindų, yra įtvirtinti ir specialūs pagrindai, kuriais remtis galima tik įmonei iškelus bankrotą. Darbe analizuojami dažniausiai pasitaikantys pagrindai: pirma, sandoriai, kurių pagrindu kreditoriui įvykdomas įsipareigojimas, kai prievolės vykdymo terminas jau suėjęs⁶⁷; antra, sandoriai, kurių pagrindu kreditoriui įvykdomas įsipareigojimas, kai prievolės įvykdymo terminas dar nėra suėjęs⁶⁸; trečia, sandoriai, kurių pagrindu iš karto pakenkiama kreditorių interesams⁶⁹. Pirmiausia bus aptarta tai, kas yra bendra visiems šiems sandorių negaliojimo pagrindams, o po to bus detalizuotas kiekvienas sandorių negaliojimo pagrindas atskirai, atskleidžiant jų skirtumus ir ypatybes.

Pirmiausia pažymėtina, kad būtina sąlyga norint nugrinčyti sandorį vienu iš šių pagrindų, yra įmonės (skolininkės) nemokumas. Kaip minėta prieš tai, nemokumas yra nustatomas, jei įmonė nepajėgia padengti skolas pagal prievoles, kai jų vykdymo terminas sueina.

⁶⁷ Vokietijos nemokumo įstatymas. 1994, (BGBI. I S. 2866). 130 str.

⁶⁸ *Ibidem*, 131 str.

⁶⁹ *Ibidem*, 132 str.

Antra, autorė pastebi, kad laikotarpis, per kurį iki bankroto iškelimo įmonei sandoris turi būti sudarytas, yra labai trumpas, t.y. nuo vieno iki trijų mėnesių. Palyginimo tikslais verta prisiminti, kad Anglijoje mažesnės vertės sandoriams nustatytas dviejų metų laikotarpis, o pirmenybę suteikiančių sandorių atveju laikotarpis yra 6 mėnesiai (išskyrus atvejus, kai pirmenybę suteikiantis sandoris buvo sudarytas tarp įmonės, kuriai iškelta bankroto byla ir su ja susijusių subjektų – tokiu atveju laikotarpis yra 2 metai). Autorės nuomone, tokie trumpi terminai Vokietijos nemokumo įstatyme įtvirtinti civilinės apyvartos stabilumo užtikrinimo tikslais. Kita vertus, kaip matyti iš tolimesnės analizės, dabartinis reguliavimas nekelia itin aukštų reikalavimų sandorių pripažinimui negaliojančiais šiais pagrindais.

Trečia, būtina pateikti subjektyvaus elemento analizę ginčijant sandorius nagrinėjamaais pagrindais. Nei viename iš nurodytų straipsnių nėra įtvirtinto reikalavimo įrodyti įmonės (skolininkės) nesąžiningumą. Palyginimo tikslais verta prisiminti, kad ginčijant pirmenybę teikiančius sandorius pagal Anglijos nemokumo įstatymo 239 straipsnį, būtina sąlyga yra įmonės (skolininkės) siekis suteikti kontrahentui pirmenybę kitų kreditorių atžvilgiu. Tuo tarpu kaip minėta, Vokietijos nemokumo įstatymo 130 ir 131 straipsniai, kurie savo paskirtimi yra artimi Anglijos nemokumo įstatymo 239 straipsniui, tokio reikalavimo nekelia, todėl, atrodytų, pagal Vokietijos teisę tokius sandorius nugincyti yra lengviau. Tačiau tokios išvados neatlikus išsamios analizės vienareikšmiškai daryti nederėtų, nes norint nugincyti sandorius minėtais pagrindais subjektyvų elementą, vis dėlto, yra būtina įrodyti, bet priešingai nei Anglijos atveju, Vokietijoje 130, 132 straipsniuose nurodytais atvejais reikalaujama įrodyti ne įmonės (skolininkės), bet jos kontrahento subjektyvųjį elementą, t.y. jo žinojimą apie įmonės (skolininkės) nemokumą. Tais atvejais, kai sandoris sudaromas su susijusiu subjektu, preziumuojama, kad subjektyvaus elemento įrodymo reikalavimas įvykdomas.

Ketvirta, nepriklausomai nuo to, kuriuo sandorių negaliojimo pagrindu remiamasi, būtina sąlyga yra kreditorių interesų pažeidimas. Tai reiškia, kad ginčijamu sandoriu turi būti sumažintos ar panaikintos kreditorių galimybės patenkinti savo reikalavimus iš įmonės (skolininkės) turto.

Remiantis Nemokumo įstatymo 130 straipsniu, yra suteikiama galimybė nugincyti sandorius, kurių pagrindu kreditoriui įvykdomas įsipareigojimas, kai prievolės įvykdymo terminas jau suėjo. Tokiais atvejais kreditoriaus atžvilgiu skolininkas įvykdo prievolę, t.y. kreditorius gauna tai, kas jam priklauso ir nieko daugiau, todėl tokie sandoriai ginčijami gali būti tik tuomet, kai kreditorius sandorio sudarymo metu žinojo apie įmonės (skolininkės) nemokumą. Nemokumo įstatymo 130 straipsnyje nurodyta, kad sandoris

gali būti nuginkčijamas tiek tais atvejais, kai kreditorius sandorio sudarymo metu žinojo apie jau egzistuojantį, tiek apie gresiantį įmonės nemokumą. Įvertinus nesąžiningumo įrodinėjimo standartą, kuris nustatytas kitos sandorio šalies atžvilgiu pagal Vokietijos teisę su skolininko nesąžiningumo įrodinėjimo standartu, numatytu Anglijoje, darytina išvada, kad Vokietijoje pirmenybę suteikiančių sandorį nuginkčyti daug lengviau. Anksčiau minėtu 2015 m. rugsėjo 29 d. įstatymo projektu „Dėl sandorių nuginkčijimo taisyklių pagal Vokietijos nemokumo įstatymą ir Sandorių ginčijimo įstatymą pakeitimo“ siekiama padaryti pakeitimą, kurio pasėkoje sandoris šiuo pagrindu galėtų būti nuginkčijamas tik įrodžius, kad kita sandorio šalis žinojo apie esamą, o ne gresiantį įmonės (skolininkės) nemokumą. Magistro darbo autorė pastebi, kad tokia iniciatyva sandorių nuginkčijimą šiuo pagrindu padarytų sunkesniu, o tai leistų išvengti atvejų, kuomet sandoriai pripažįstami negaliojančiais, nors, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, kita sandorio šalis negalėjo numanyti apie gresiantį įmonės (skolininkės) nemokumą. Darytina išvada, kad tokiu įstatymo pakeitimu būtų veiksmingiau užtikrinamas civilinės apyvartos stabilumas.

Vokietijos nemokumo įstatymo 131 straipsnio pagrindu galima nuginkčyti sandorius, kurių pagrindu kreditoriui įvykdomas įsipareigojimas, kai dar nesuėję prievolės įvykdymo terminas. Jei toks sandoris sudarytas per paskutinį mėnesį iki bankroto bylos įmonei iškelimo, tokiu atveju, kaip ir ginčijant sandorį minėto įstatymo 134 straipsnio pagrindu, nėra reikalaujama subjektyvaus elemento nei įmonės (skolininkės), nei jos kontrahento atžvilgiu. Ši taisyklė, autorės nuomone, vertintina kaip itin griežta, nes kreditoriui, kuris, nežinodamas apie sunkią skolininkės finansinę padėtį, priima išankstinį prievolės įvykdymą, gali tekti ji grąžinti. Jei sandoris buvo sudarytas per du ar tris mėnesius iki bankroto bylos iškelimo, tuomet toks sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu, jei skolininkas sandorio sudarymo metu buvo nemokus, arba, jei kita sandorio šalis žinojo, kad sudaromas sandoris pažeis kreditorių interesus.

Vokietijos nemokumo įstatymas taip pat numato galimybę ginčyti sandorius, kurių pagrindu iš karto pakenkiama kreditorių interesams⁷⁰. Dažniausiai pasitaikantis pavyzdys yra situacija, kuomet įmonė, esanti sunkioje finansinėje padėtyje, siekdama kuo greičiau atsiskaityti su kai kuriais kreditoriais, parduoda savo turtą už daug mažesnę nei rinkos kainą⁷¹.

Priešingai nei Anglijoje, kur sandorių negaliojimo pagrindai griežtai skirstomi į pirmenybę suteikiančius ir mažesnės vertės sandorius, Vokietijoje tokio griežto sandorių negaliojimo pagrindų kategorizavimo nėra. Pavyzdžiui, pirmenybę suteikiančių sandorių

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ LUTTER, M. *Legal capital in Europe*. 2006, p. 329.

ginčijimas neapsiriboja Nemokumo įstatymo 130 ir 131 straipsniais. Šiuo tikslu sandorius galima ginčyti ir 133 straipsnio pagrindu. Iš to seka, kad, jei bankroto administratoriui, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, yra sunku įrodyti Nemokumo įstatymo 130, 131 ar 132 straipsniuose įtvirtintus reikalavimus, arba jeigu nuo sandorio sudarymo iki įmonės bankroto procedūros pradžios praėjo daugiau nei trys mėnesiai, tokiu atveju sandorį galima ginčyti 133 straipsnio pagrindu. Taigi, priešingai nei pagal Anglijos teisę, Vokietijoje bankroto administratorius, ginčydamas sandorį, visada turi alternatyvą – jis, įvertinęs konkrečias aplinkybes ir reikalavimus, kurie nustatyti įvairiems sandorių negaliojimo pagrindams, turi galimybę savo nuožiūra pasirinkti jam priimtinesnį būdą.

4. ĮMONĖS SANDORIŲ, SUDARYTŲ IKI BANKROTO PROCEDŪROS PRADŽIOS, LIKIMAS PAGAL PRANCŪZIJOS TEISĘ

4.1 Įmonės sutarčių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, vykdymas

Bankroto procedūros pradžia nereiškia automatiškos visų iki šiol sudarytų sandorių pabaigos. Bankroto administratoriui yra suteikiama teisė pasirinkti, ar toliau vykdyti šias sutartis, ar ne⁷². Kitai sandorio šaliai yra suteikta teisė pareikalauti administratoriaus apsispręsti dėl tolimesnio sutarties likimo, o atsakymui pateikti nustatytas vieno mėnesio terminas, kuris gali būti pratęstas iki dviejų mėnesių. Per nustatytą terminą atsakymo dėl tolimesnio sutarties likimo nepateikus, tokia sutartis laikoma pasibaigusia⁷³. Palyginimo tikslais verta prisiminti, kad Vokietijoje terminas, per kurį bankroto administratorius turi pateikti atsakymą kitai sandorio šaliai dėl tolimesnio sutarties likimo, nėra nustatytas, tačiau be nepagrįsto delsimo nepateikęs atsakymo, bankroto administratorius netenka teisės vėliau reikalauti vykdyti tokią sutartį. Tokiu atveju sutartis laikoma pasibaigusia. Tuo tarpu Anglijos nemokumo įstatyme numatyta, kad kitai sandorio šaliai raštiškai pareikalavus administratoriaus pateikti sprendimą dėl tolimesnio sutarties likimo, yra suteikiamas 28 dienų terminas administratoriui apsispręsti. Vis dėlto, priešingai nei Prancūzijoje, Anglijoje atsakymo nepateikimas per numatytą terminą laikomas administratoriaus aplaidumu, kurio pasėkoje jis praranda teisę pareikšti apie sutarties nevykdymą. Dėl šios priežasties, autorės vertinimu, reguliavimas Anglijoje efektyviau užtikrina kitos sandorio šalies teisėtą lūkestį, kad įmonės iki bankroto bylos iškėlimo prisiimti įsipareigojimai bus vykdomi.

Prancūzijos komerciniame kodekse yra įtvirtinta, kad kita sandorio šalis negali nutraukti sutarties tuo pagrindu, kad iki bankroto procedūros įmonė (skolininkė) netinkamai vykdė savo sutartinius įsipareigojimus. Taip pat kita sutarties šalis negali nutraukti sutarties vien tuo pagrindu, kad įmonei pradėta bankroto procedūra⁷⁴. Teismų praktika išplėtė šią taisyklę taip, jog negalioja sutarties sąlygos, kurios leidžia kitai sandorio šaliai nutraukti sutartį tuo pagrindu, kad įmonė tapo nemokia, nors jai dar ir nepradėta bankroto procedūra⁷⁵. Manytina, kad Prancūzijos įstatymų leidėjas, įtvirtinęs

⁷² Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995). L.641-11.1 str.; L.622-13str.

⁷³ *Ibidem*, L.622-13 str.

⁷⁴ WOOD, P. R. *Set-off and Netting, Derivatives, Clearing Systems*. Sweet and Maxwell. 2007, p. 2-074.

⁷⁵ Prancūzija, Kasacinis teismas, 1993 m. kovo 2 d. sprendimas. Cituojama pagal BARAKAUSKAS, S. Įmonių gaivinimo teisminių procedūrų įtaka sutartiniams santykiams: sutarčių išsaugojimo svarba. *Teisė*, 2015, Nr. 96, p. 103.

draudimą remtis *ipso facto* nuostatomis, kuris yra taikomas visiems sutartiniams santykiams, efektyviai užtikrina civilinės apyvartos stabilumą.

Atskirai vertėtų paanalizuoti pirkimo – pardavimo sutarčių, kurių pagrindu yra išsaugoma nuosavybės teisė į perduodamas prekes, likimą. Iki 1980 metų Prancūzijoje į nuosavybės išsaugojimo išlygą pirkėjo atžvilgiu pradėjus bankroto procesą nebuvo atsižvelgiama. Kaip pastebi *Andrew Tetley*, tokio reguliavimo priežastis buvo tai, kad nuosavybės teisės išsaugojimas sąlygoja klaidingo įspūdžio apie įmonės mokumą susidarymą⁷⁶. Dabartinis reguliavimas tais atvejais, kai pradedamas pirkėjo bankroto procesas, suteikia teisę pardavėjui reikalauti susigrąžinti perduotas prekes. Pirkėjui yra suteikiama galimybė negrąžinti jam perduotų prekių, jei jis nedelsdamas už jas sumoka⁷⁷. Vis dėlto, kaip ir Anglijos atveju, nėra reglamentuojamas galimas nuosavybės teisės perėjimas pirkėjui, kai bankroto procedūra pradedama pardavėjo atžvilgiu. Tai sąlygoja problemas, jau aptartas analizuojant Anglijos reguliavimą sutarčių su nuosavybės teisės išlaikymo išlyga klausimą, t.y. nėra užtikrinama galimybė pirkėjui pasiekti sutarties tikslą – nuosavybės teisės perėjimą į sutarties dalyku esančius daiktus. Tokiu atveju administratoriui pareikalavus grąžinti jam nuosavybės teise priklausančius daiktus yra pažeidžiami pirkėjo interesai, nes kita sandorio šalis, užuot tapusi įmonės skolininke likusios daiktų kainos apimtimi, yra priversta grąžinti daiktus ir savo reikalavimą tenkinti bendra tvarka. Taigi, nesant ribojimo bankroto administratoriui nevykdyti tokios sutarties, gali kilti grėsmė sutartinių santykių stabilumui.

4.2 Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius

Prancūzijoje, kaip ir prieš tai nagrinėtose valstybėse, yra numatyta galimybė ginčyti įmonės sandorius, sudarytus iki bankroto proceso pradžios tiek pagrindais, kuriais galima remtis išskirtinai tik bankroto proceso metu, tiek pagrindu, kuriuo remiamasi nepriklausomai nuo to, ar įmonei iškelta bankroto byla. Sandorių negaliojimo pagrindai, kuriais galima remtis tik įmonei iškelus bankroto bylą, skirstomi į dvi kategorijas. Pirma, atitinkami sandorių negaliojimo pagrindai, kuriais remiantis teismas privalo tokį sandorį pripažinti negaliojančiu, neatsižvelgdamas nei į vienos sandorio šalies sąžiningumą⁷⁸. Antra, pagrindai, kuriais remiantis sandoris gali būti nugincytas, jei įrodoma, kad kita

⁷⁶ TETLEY, A., BAYLE, M. *Insolvency Law in France*. Iš *Fonesca Lobo Otto Eduardo, World Insolvency Systems: a Comparative Study, Toronto*. 2009, p. 259.

⁷⁷ Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995), L.624-16str.

⁷⁸ *Ibidem*, L.632-1 str.

sandorio šalis sandorio sudarymo metu žinojo apie įmonės (skolininkės) nemokumą⁷⁹. Sandorius, kuriais skolininkas perleidžia savo turtą siekdamas užkirsti kelią kreditoriams patenkinti savo reikalavimus, Prancūzijoje galima ginčyti neatsižvelgiant į tai, ar įmonės (skolininkės) atžvilgiu pradėta bankroto procedūra⁸⁰.

4.2.1 Sandorių, kuriuos teismas privalo pripažinti negaliojančiais, ginčijimas

Pagal Prancūzijos teisę tam tikrus sandorius, sudarytus po to, kai įmonė tampa nemoki, galima ginčyti neatsižvelgiant į sandorio šalių sąžiningumą sandorio sudarymo metu⁸¹. Tokiais atvejais teismas pripažįsta sandorį negaliojančiu, jei įvykdomos šios sąlygos:

- įmonės nemokumas sandorio sudarymo metu;
- sandoris buvo sudarytas per įstatyme numatytą terminą iki bankroto bylos iškėlimo įmonei;
- sudarytas sandoris patenka į Komercinio kodekso 632 straipsnio 1 dalyje numatytų sandorių sąrašą.

Įstatymas įmonės nemokumu laiko tokią situaciją, kai įmonė iš savo turimo turto nesugeba įvykdyti finansinių įsipareigojimų, kurių terminas jau yra suėjęs. Verta pažymėti, kad tam, jog sandoris, sudarytas įmonės po to, kai ji tapo nemokia, būtų pripažintas negaliojančiu, jis turi būti sudarytas per ne ilgesnį nei 18 mėnesių laikotarpį iki įmonės bankroto procedūros pradžios. Terminas pradedamas skaičiuoti nuo tada, kai įmonė tapo nemokia⁸². Iškėlus įmonei bankroto bylą, teismas privalo nustatyti įmonės tapimo nemokia momentą. Vis dėlto, jei teismas tokios datos nenustato, tada laikoma, kad tokia data yra teismo sprendimas pradėti bankroto procedūrą⁸³. Tai reiškia, kad tokiu atveju netaikomi Komercinio kodekso straipsniai, numatantys pripažinimą negaliojančiais tam tikrų sandorių, kuriuos iki bankroto procedūros pradžios sudarė nemoki įmonė.

Įstatymas numato baigtinį sąrašą sandorių, sudarytų per ne ilgesnį nei 18 mėnesių laikotarpį nuo įmonės nemokumo iki bankroto procedūros pradžios, kurie gali būti nuginčyti neatsižvelgiant nei į vienos sandorio šalies sąžiningumą sandorio sudarymo metu⁸⁴. Darbe bus analizuojami dažniausiai praktikoje pasitaikantys atvejai.

⁷⁹ Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995). L.632-2 str.

⁸⁰ LUTTER, M. *Legal capital in Europe*. 2006, p. 332.

⁸¹ Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995). L.631-1 str.

⁸² Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995). L.631-8 str.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995). L.632-1 str.

Šiai sutarčių kategorijai priklauso neatlygintiniai sandoriai, kurių pagrindu perleidžiamas kilnojamas ar nekilnojamas turtas. Tokių sandorių pavyzdžiu gali būti skolininko dovanojamos dovanos, atleidimas nuo skolos. Taip pat šių sutarčių kategorijai priskiriamos nenaudingos įmonei sutartys, kurių pagrindu įmonės (skolininkės) įsipareigojimai žymiai viršija kitos sandorio šalies įsipareigojimus. Autorė pastebi, kad Prancūzijos reguliavimas mažesnės vertės sandorių atžvilgiu skiriasi nuo Anglijos tuo, kad pastarojoje valstybėje kitai sutarties šaliai suteikiama galimybė išsaugoti sandorį, jei ji įrodo skolininko sąžiningumą sandorio sudarymo metu. Tuo tarpu Vokietijoje mažesnės vertės sandorių ginčijimo atveju reikalaujama įrodyti kitos sandorio šalies nesąžiningumą. Įvertinusi tai, kad mažesnės vertės sandorių nugincijimui Anglijoje bei Vokietijoje taikomi griežtesni reikalavimai, autorė daro išvadą, kad Prancūzijoje civilinės apyvartos stabilumui įstatymų leidėjas skiria mažiausiai dėmesio, nes mažesnės vertės sandoriai šioje valstybėje pripažįstami negaliojančiais vien dėl to, kad buvo sudaryti nemokios įmonės per įstatyme numatytą laikotarpį, tokiu būdu kitai sutarties šaliai nesuteikiant galimybės išsaugoti ginčijamą sandorį.

Negaliojančiomis taip pat pripažįstamos pirmenybę kitų kreditorių atžvilgiu suteikiančios sutartys. Šiai kategorijai priskiriamos sutartys, kurių pagrindu atsiskaitoma su kreditoriumi, kai prievolės įvykdymo terminas dar nesuėjo. Taip pat negaliojančiomis teismas privalo pripažinti tokias sutartis, kurių pagrindu prievolės vykdymo terminas suėjo, bet atsiskaitoma neįprastu būdu arba ne tuo būdu, dėl kurio sutarties šalys susitarė. Neįprastu atsiskaitymo būdu gali būti laikomas, pavyzdžiui, prekių grąžinimas pardavėjui, nes pirkėjas neturi turto už šias prekes sumokėti. Sutartis, kurios pagrindu suteikiama prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonė jau egzistuojančios skolos atžvilgiu, taip pat teismo privalo būti pripažinta negaliojančia. Šitoks reguliavimas grindžiamas tuo, kad skolininkas neprivalėjo suteikti prievolės įvykdymo užtikrinimo, taip suteikdamas šiam kreditoriui pirmenybę kitų kreditorių atžvilgiu, nes kreditorius sutiko sudaryti sutartį ir be tokio užtikrinimo suteikimo.

Palyginimo tikslais, autorės nuomone, derėtų prisiminti, kad pagal Anglijos teisę, egzistuojančios prievolės įvykdymo užtikrinimas būtų laikomas pirmenybę suteikiančiu sandoriu, kurio nugincijimui keliami itin aukšti reikalavimai subjektyvaus elemento įrodinėjimo atžvilgiu. Tai atsispindi prieš tai analizuotoje *Re MC Bacon Ltd* byloje, kurioje siekis pagerinti kontrahento padėtį kitų kreditorių atžvilgiu nebuvo įrodytas, nes tikslas, kurio siekė įmonė (skolininkė), buvo tęsti savo veiklą. Atsižvelgiant į šiuos teisės sistemų skirtumus nagrinėjamu klausimu, autorės vertinimu, darytina išvada, kad pagal Prancūzijos teisę nustatyta teismo pareiga pripažinti kitai sutarties šaliai pirmenybę

kreditorių atžvilgiu suteikiančią sutartį negaliojančia neatsižvelgiant nei į vienos sandorio šalies sąžiningumą, vertintina kaip neefektyvi civilinės apyvartos stabilumui užtikrinti. Autorės manymu, nugrinčijant pirmenybę suteikiančias sutartis remiantis vien tuo, kad įmonė jas sudarė per įstatymo nustatytą terminą būdama nemoki yra akivaizdžiai nukrypstama sandorių negaliojimo institutu siekiamų tikslų pusiausvyros. Tokia pati išvada darytina ir dėl kitų privalomai negaliojančiomis pripažintinų sutarčių, išskyrus neatlygintinius sandorius. Tokiu būdu yra suabsoliutinama kreditorių interesų apsauga nepaliekant net menkiausios galimybės sąžiningam kontrahentui išsaugoti sutartį, o tai reiškia, kad civilinės apyvartos stabilumas šių sandorių atžvilgiu nėra užtikrinamas.

4.2.2 Sandorių, kuriuos teismas gali pripažinti negaliojančiais, ginčijimas

Šiuo atveju teismas ne privalo, bet gali, pasinaudodamas diskrecijos teise, pripažinti negaliojančiais sandorius, sudarytus per ne ilgesnį nei 18 mėnesių laikotarpį nuo įmonės nemokumo pradžios iki bankroto procedūros pradžios. Priešingai nei anksčiau analizuotų sandorių negaliojimo pagrindų atveju, esminis reikalavimas norint nugrinčyti sandorį yra reikalavimas įrodyti subjektyvųjį elementą, t.y. kitos sandorio šalies žinojimą apie įmonės nemokumą. Taigi sąlygos norint nugrinčyti sandorį yra šios:

- įmonės nemokumas sandorio sudarymo metu;
- sandoris buvo sudarytas per įstatyme numatytą terminą iki bankroto bylos iškėlimo įmonei;
- kitos sandorio šalies žinojimas apie įmonės nemokumą.

Šiai kategorijai priskiriami neatlygintiniai sandoriai, kurie sudaryti šešiais mėnesiais anksčiau nei įprastas maksimalus 18 mėnesių laiko tarpas nuo įmonės nemokumo pradžios iki bankroto bylos iškėlimo⁸⁵. Paprastai, neatlygintiniai sandoriai pripažįstami negaliojančiais neatsižvelgiant į sandorio šalių sąžiningumą, jei jie sudaromi per ne ilgesnį nei 18 mėnesių laikotarpį nuo tapimo nemokia iki bankroto procedūros pradžios. Vis dėlto, įstatymų leidėjas, įvertinęs galimą itin neigiamą neatlygintinių sandorių poveikį kreditorių interesams, įtvirtina galimybę tokius sandorius ginčyti net jei jie buvo sudaryti per 24 mėnesius nuo nemokumo pradžios iki bankroto procedūros pradžios, tačiau su sąlyga, kad kita sandorio šalis žinojo apie įmonės nemokumą.

Taip pat gali būti nugrinčijami bet kurie kiti sandoriai, nenurodyti Komercinio kodekso 632 straipsnio 1 dalyje, jei jie sudaryti per ne ilgesnį nei 18 mėnesių laikotarpį

⁸⁵ Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995). L.632-1-2 str.

nuo įmonės tapimo nemokia. Tokiu pagrindu taip pat galėtų būti ginčijamas atsiskaitymas už skolas, kurių mokėjimo terminas jau suėjęs⁸⁶.

Pagrindinis reikalavimas ginčijant sandorius šiuo pagrindu yra tai, kad kita sandorio šalis žinotų apie įmonės nemokumą sandorio sudarymo metu⁸⁷. Įrodyti esant subjektyvųjį elementą kai, pavyzdžiui, sandoris sudaromas tarp patronuojančios ir dukterinės įmonės, gali būti nesudėtinga. Vis dėlto, kaip matyti iš teismų praktikos, tam tikrais atvejais įrodinėjant subjektyvųjį elementą kyla sunkumų. Pagal ankstesnę teismų praktiką, Prancūzijoje buvo laikomasi pozicijos, kad faktas, jog profesionalų kreditorių, pavyzdžiui, banką, mokesčių inspekciją ar kt., su skolininku sieja teisiniai santykiai, kurių pagrindu kreditoriui suteikiama prieiga prie duomenų apie skolininko finansinę padėtį, yra pakankamas įrodymas, leidžiantis preziumuoti kreditoriaus žinojimą apie įmonės nemokumą. Taigi, jei skolininkas, būdamas nemokus, įvykdytų prievolę tokiam kreditoriui, pastarojo nesąžiningumui įrodyti pakankamas pagrindas būtų tai, kad atsižvelgiant į sutarties šalių santykius, kreditorius, turėdamas prieigą prie duomenų apie skolininko finansinę padėtį, galėjo išsiaiškinti apie jo nemokumą. Aukščiausiasis Teismas vienoje bylų konstatavo, jog vien faktas, kad bankas ir skolininkas tarpusavyje palaiko verslo santykius leidžia preziumuoti, kad bankas žinojo apie įmonės (skolininkės) nemokumą⁸⁸. Vis dėlto, vėlesnėje teismų praktikoje pozicija aiškiai pakito. Teismas laikė, kad nei faktas, kad skolininkas nemoka pridėtinės vertės mokesčio mokesčių inspekcijai, nei faktas, kad ši institucija žino, kad skolininkas nesilaiko skolų mokėjimo terminų kitų kreditorių atžvilgiu, nėra pakankamas įrodymas preziumuoti, kad mokesčių inspekcija žinojo apie įmonės nemokumą⁸⁹.

Doktrinoje šis teismų praktikos pasikeitimas sulaukia prieštaringų nuomonių. *Georges Cavalier* kritiškai vertina ankstesnę teismų praktiką, leidžiančią preziumuoti banko žinojimą apie įmonės nemokumą. Jo nuomone, bankas, palaikydamas santykius su skolininku gali nebent įtarti, bet ne žinoti apie nemokumą⁹⁰. Tuo tarpu *Andrew Tetley* neigiamai vertina naujai formuojamą teismų poziciją teigdamas, kad pernelyg plačiai aiškinant nesąžiningumo įrodinėjimą kreditorių, kurie turi prieigą prie skolininko duomenų apie jo finansinę padėtį, atžvilgiu, tokiems kreditoriams kaip bankai ar

⁸⁶ *Ibidem*, L.632-2 str.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ Prancūzija, Kasacinis teismas. 2003 m. gegužės 11d. sprendimas, No. 4. Cituojama pagal CAVALIER, G. *French Bankruptcy Law and Enforcement Procedures Commercial Code – Article L. 632-2 §2*. 2008, p. 8.

⁸⁹ Prancūzija, Apeliacinis teismas, 2007 m. gruodžio 13 d. sprendimas, No 4. Cituojama pagal TETLEY, A., BAYLE, M. *Insolvency Law in France*. Iš *Fonesca Lobo Otto Eduardo, World Insolvency Systems: a Comparative Study, Toronto*. 2009, p. 216.

⁹⁰ CAVALIER, G. *French Bankruptcy Law and Enforcement Procedures Commercial Code – Article L. 632-2 §2*. 2008, p. 8.

mokesčių inspekcija yra suteikiamas imunitetas⁹¹. Autorė pritaria *Andrew Tetley* išsakytai pozicijai, nes pagal naująją teismų praktiką žinojimo apie skolininko nemokumą standartas tampa neapibrėžtu. Manytina, kad šio subjektyvaus elemento įrodymas nepagrįstai apsunkinamas, o kartais net gali tapti neįmanomu, todėl kreditorių interesų apsauga gali nukentėti.

4.2.3 Sandorių, kuriais siekiama pažeisti kreditorių interesus, ginčijimas

Minėta, kad Prancūzijos teisė, kaip ir prieš tai analizuotų valstybių reguliavimas, numato sandorių negaliojimo pagrindą, kuriuo galima remtis nepriklausomai nuo to, ar įmonei iškelta bankroto byla. Tai lemia, kad subjektų galinčių ginčyti sandorį šiuo pagrindu ratas yra platesnis – tokia galimybė suteikiama ir kreditoriui. Priešingai nei Vokietijoje, kur galimybė ginčyti įmonės sandorius, kuriais skolininkas siekia pažeisti kreditorių interesus, numatyta dviejuose skirtinguose įstatymuose priklausomai nuo to, ar įmonės atžvilgiu pradėta bankroto procedūra ar ne, Prancūzijoje galimybė ginčyti sandorį *actio Pauliana* pagrindu yra numatyta tame pačiame įstatyme, t.y. Komerciniame kodekse⁹². Ieškinio senaties terminas yra 5 metai. Jis pradamas skaičiuoti nuo tada, kai buvo sužinota apie kreditorių interesų pažeidimą⁹³.

Norint nuginkčyti sandorį šiuo pagrindu yra keliamas reikalavimas, kad sandorio pagrindu būtų pažeisti kreditorių interesai. Tai reiškia, kad skolininkas, sudaręs ginčijamą sandorį taip pablogina savo finansinę padėtį, kad kreditorius praranda galimybę pilnai ar iš dalies patenkinti savo reikalavimą iš skolininko turto. Pažymėtina, kad ginčijamas sandoris turi būti sudarytas tada, kai įmonės skola kreditoriui jau egzistavo.

Vienas esminių reikalavimų, keliamų šiam sandorių nuginkčijimo pagrindui yra skolininko nesąžiningumas, t.y. siekis pažeisti kreditorių interesus. Vis dėlto, pažymėtina, kad nesuabsoliutindamas kreditorių interesų apsaugos, įstatymų leidėjas nustatė reikalavimą atlygintinių sandorių atveju atsižvelgti ir į kitos sandorio šalies sąžiningumą. Autorė teigiamai vertina tai, kad ginčijant atlygintinius sandorius yra vertinamas ne tik skolininko, bet ir kontrahento sąžiningumas, nes tokiu būdu sąžiningai sandorio šaliai suteikiama galimybė išsaugoti sutartį net kai skolininkas yra nesąžiningas. Taigi, toks reguliavimas vertintinas efektyviu siekiant užtikrinti civilinės apyvartos stabilumo bei jos teisėtumo balansą.

⁹¹TETLEY, A., BAYLE, M. *Insolvency Law in France*. Iš *Fonesca Lobo Otto Eduardo, World Insolvency Systems: a Comparative Study, Toronto*. 2009, p. 217.

⁹² Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995). L.1167 str.

⁹³ Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995). L.2224 str.

Atkreiptinas dėmesys, kad subjektyvaus elemento įrodinėjimo klausimu doktrinoje yra įvairių nuomonių. *Barry Rider* nuomone, siekis pakenkti kreditoriams neturėtų būti traktuojamas kaip vienintelis tikslas, kurio sandorio šalis, sudarydama tokį sandorį siekė. Anot šio autoriaus, subjektyvųjį elementą derėtų apibrėžti, kaip žinojimą ar galėjimą žinoti, kad toks sandoris gali pažeisti kreditorių interesus⁹⁴. Kalbant apie subjektyvųjį elementą kitos sandorio šalies atžvilgiu, *Sinead Agnew* nesąžiningumo testo klausimu laikosi tokios pat pozicijos kaip ir *Barry Rider*, t.y. turėtų būti vertinama, ar kontrahentas žinojo arba turėjo žinoti, kad su skolininku sudaromas sandoris gali pažeisti kreditorių interesus⁹⁵. Pažymėtina, kad teismų praktikoje yra laikomasi būtent tokios pozicijos⁹⁶. Kiti autoriai nesutinka su anksčiau išsakyta pozicija dėl siekio pažeisti kreditorių interesus. Pavyzdžiui, *Jean Stoufflet* teigia, kad apskritai nėra būtina įrodyti kitos sandorio šalies nesąžiningumo, todėl teismai, šio autoriaus teigimu, turėtų laikytis objektyvaus požiūrio kontrahento atžvilgiu⁹⁷.

Darbo autorė nesutinka su *Jean Stoufflet* pasiūlymu visais atvejais neatsižvelgti į kitos sandorio šalies sąžiningumą. Toks požiūris galėtų būti pagrįstas tik neatlygintinių sandorių atžvilgiu, tačiau atvejais, kai kita sandorio šalis mainais už jai perleidžiamą turtą atsilygina skolininkei, būtina vertinti abiejų sandorio šalių sąžiningumą. Priešingu atveju susiklostytų situacija, kai sąžiningos sandorio šalies interesai neginami, taip pažeidžiant jos teisėtą lūkestį dėl susiklosčiusių civilinių santykių ilgaamžiškumo. Magistro darbo autorė pritaria *Barry Rider* ir *Sinead Agnew* išsakytoms pozicijoms, kad nesąžiningumas turėtų būti vertinamas pagal galimybę žinoti apie galimą kreditorių interesų pažeidimą sudaromu sandoriu, nes tokiu būdu efektyviausiai išlaikoma civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų apsaugos pusiausyva. Manytina, kad siekį pakenkti kreditoriams traktuojant kaip vienintelį tikslą sudarant sandorį, būtų užkrauta pernelyg didelė įrodinėjimo našta sandorį ginčijančiam subjektui, todėl net ir esant kreditorių interesų pažeidimui, tokius sandorius nuginčyti būtų itin sunku, o kartais neįmanoma. Būtent tokia situacija yra Anglijoje ginčijant pirmenybę suteikiančius sandorius.

Taigi, išanalizavus sandorių ginčijimą nagrinėjamu pagrindu matyti, kad įstatymų leidėjas įtvirtino reikalavimą vertinti abiejų sandorio šalių sąžiningumą. Manytina, kad toks reguliavimas suponuoja galimą išvadą, kad ginčijant sandorius *actio Pauliana* pagrindu nėra suabsoliutinami nei kreditorių, nei kitos sandorio šalies interesai, o yra užtikrinama jų pusiausyva.

⁹⁴ RIDER, B. *Research Handbook on International Financial Crime*. 2015, p. 352.

⁹⁵ AGNEW, S. *Restitutionary weapons in the fight against fraud*. *The Jersey and Guernsey Law Review*. 2008, Nr. 1, para 46.

⁹⁶ RIDER, B. *Research Handbook on International Financial Crime*. 2015, p. 351.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 350.

5. ĮMONĖS SANDORIŲ, SUDARYTŲ IKI BANKROTO PROCEDŪROS PRADŽIOS, LIKIMAS PAGAL LIETUVOS TEISĘ

5.1 Įmonės sutarčių, sudarytų iki bankroto procedūros pradžios, vykdymas

ĮBĮ nurodyta, kad jeigu per 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos administratorius pranešė suinteresuotiems asmenims, kad įmonės sudarytų sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, nevykdys, šios sutartys laikomos pasibaigusiomis, o dėl šios priežasties atsiradę reikalavimai yra tenkinami šio įstatymo 35 straipsnyje nustatyta tvarka⁹⁸. Manytina, kad maksimalaus termino, per kurį bankroto administratorius turi apsispręsti dėl tolimesnio sutarčių likimo, nustatymas turėtų būti vertinamas teigiamai. Tokiu būdu, priešingai nei Vokietijoje, kur toks terminas neįtvirtintas, yra užkertamas kelias atsirasti tarp šalių susiklosčiusių teisinių santykių neapibrėžtumui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą konstatavo, kad administratoriui apsisprendžiant dėl tolesnio sutarties vykdymo esminę reikšmę turi šio sandorio vykdymo naudingumas įmonės ir kreditorių interesams⁹⁹. Iš to seka, kad bankrutuojančios įmonės administratorius neturi atsisakyti naudingos įmonei sutarties, t.y. tokios sutarties, kuri yra vienašalė ir iš jos kyla tik bankrutuojančios įmonės reikalavimo teisės.

Verta pastebėti, kad ĮBĮ stokoja aiškumo. Dabartinis reguliavimas nepateikia atsakymo į tai, ar sutartys, apie kurių vykdymą (nevykdymą) bankroto administratorius suinteresuotiems asmenims nieko nepranešė, laikomos pasibaigusiomis, ar jos turi būti vykdomos toliau. Žvelgiant į kitų valstybių patirtį matyti, kad valstybės šį klausimą sprendžia įvairiai. Pavyzdžiui, Vokietijoje ir Prancūzijoje, bankroto administratoriui per nustatytą terminą atsakymo dėl tolesnio sutarties likimo nepateikus, tokia sutartis laikoma pasibaigusia. Kita vertus, Anglijoje, kur administratoriui suteikiamas 28 dienų terminas apsispręsti dėl įmonei nenaudingų sandorių likimo, atsakymo nepateikimas per numatytą terminą laikomas administratoriaus aplaidumu, kurio pasėkoje jis praranda teisę pareikšti dėl sutarties nevykdymo.

Kadangi įstatymų leidėjas į šį klausimą atsakymo nepateikia, būtina analizuoti teismų formuojamą praktiką. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas, koks turėtų būti likimas sutarčių, apie kurių vykdymą bankroto administratorius suinteresuotiems asmenims nieko nepranešė, konstatavo, jog atsižvelgiant į tai, kad bendrasis principas yra

⁹⁸ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010. 10 str. 7 d. 4 p.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje AB DnB NORD bankas v. BUAB „Gertauta“, Nr.3K-3-230/2011.

tinkamas sutarties vykdymas, kad kita sutarties šalis turi teisėtą lūkestį, jog įmonės iki bankroto bylos iškėlimo prisiimti įsipareigojimai bus vykdomi, pasibaigia tik tos sutartys, apie kurių nevykdymą bankroto administratorius aiškiai ir nedviprasmiškai praneša suinteresuotiems asmenims¹⁰⁰. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas nagrinėjo situaciją, kai įmonė buvo sudariusi su advokatu teisinių paslaugų teikimo sutartį, pagal kurią šalys sutarė, jog advokato honoraras sudaro 2 500 Lt per mėnesį. Bankroto administratorius po to, kai įmonė įgijo bankrutuojančios įmonės teisinį statusą, per nustatytą 30 dienų terminą neinformavo advokato apie tarp šalių sudarytos sutarties pasibaigimą. Teismas priėmė advokatui palankų sprendimą, konstatuodamas, kad dėl administratoriaus neveikimo sąžininga ir aktyviai veikusi sutarties šalis negali patirti neigiamų teisinių padarinių, todėl advokato kreditorinis reikalavimas bankroto byloje buvo patvirtintas¹⁰¹.

Viena vertus, toliau vykdant sutartis, dėl kurių likimo bankroto administratorius nepriėmė sprendimo, gali būti pažeisti kreditorių interesai, nes tokių sutarčių vykdymas gali būti nenaudingas įmonei. Taip nutiko ir prieš tai minėtos bylos atveju, kai administratoriui nepranešus apie sutarties nevykdymą, advokato reikalavimas buvo patvirtintas bankroto byloje, kas neigiamai atsiliepė kitų kreditorių atžvilgiu. Tačiau, kita vertus, ĮBĮ nustatyta galimybė nevykdyti anksčiau sudarytos sutarties yra bendrosios taisyklės, pagal kurią visos sudarytos sutartys turi būti vykdomos tinkamai, išimtis. Tai, kad bankroto administratoriui įstatymu suteikta teisė ir pareiga nuspręsti dėl tolimesnio sutarčių likimo reiškia, kad įmonės teisinio statuso pasikeitimas savaime nesudaro pagrindo laikyti, kad pasibaigė bet kokie įmonės sudaryti sandoriai su kitais teisės subjektais. Bankroto administratoriui sąmoningai ar dėl aplaidumo nepasinaudojus po bankroto bylos iškėlimo įmonei pradedamo taikyti specialaus teisinio režimo suteikiama galimybė nevykdyti kai kurių anksčiau prisiimtų įsipareigojimų, derėtų grįžti prie bendrosios taisyklės dėl tinkamo sutarčių vykdymo, taip užtikrinant civilinių santykių stabilumą. Taigi, manytina, kad teismai, pateikdami išaiškinimą dėl sutarčių, dėl kurių likimo bankroto administratorius nepriėmė sprendimo, nesuabsoliutino kreditorių interesų, tačiau atsižvelgė į sąžiningos sutarties šalies lūkestį dėl sutartinių santykių ilgaamžiškumo.

Pažymėtina, kad Lietuvoje nėra draudžiama kitai sandorio šaliai remtis *ipso facto* nuostatomis¹⁰². Priešingai nei Vokietijoje bei Prancūzijoje, kur rėmimasis *ipso facto* nuostatomis yra didesne ar mažesne apimtimi draudžiamas, Lietuvoje kitai sutarties šaliai

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje AB Ūkio bankas v. BUAB „Eudanas“, Nr. 3K-3-261/2011.

¹⁰¹ Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje D. G. v. BUAB „Aljos statyba“, Nr. 2-2380/2011.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Eurazijos logistika“ v. UAB „Daisotra“, Nr. 3K-3-91/2009.

suteikiama galimybė remtis sutarties nuostata, nustatančia galimybę nutraukti sutartį vien tuo pagrindu, kad įmonė tapo nemoki, jai iškelta bankroto byla ar panašiai. Viena vertus, tokių nuostatų įgyvendinimo draudimas pažeistų sutarčių laisvės principą. Tačiau kita vertus, derėtų įvertinti kokį teigiamą rezultatą toks draudimas sąlygotų.

Bankroto įstatyme įtvirtinta, kad įmonė turi teisę vykdyti ūkinę komercinę veiklą, jeigu jos veiklos rezultatas mažina balanse rodomus nuostolius¹⁰³. Tokiu atveju su kreditoriais, su kuriais tęsiamos sutartys, atsiskaitoma iš už šios veiklos vykdymą gautų pajamų. Tai visiškai suprantama, nes bankrutuojančios įmonės bet kokia veikla iškart sustotų, jei jos verslo partneriams, užuot atsiskaičiusi už pateiktas prekes ar suteiktas paslaugas, bankrutuojanti įmonė pasiūlytų būti įrašytiems į bendrą kreditorių sąrašą¹⁰⁴. Galimybė įmonei toliau vykdyti ūkinę komercinę veiklą pripažįstama ir teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi pozicijos, kad įmonė turi teisę verstis ūkine komercine veikla, jeigu ji mažina dėl bankroto patiriamus kreditorių nuostolius, ir iš šios veiklos gautas pajamas naudoti su šia veikla susijusioms išlaidoms. Taigi, iškelus įmonei bankroto bylą, jos ūkinė komercinė veikla nesustoja. Įmonė ir toliau gali verstis ankstesne veikla ar net pradėti naują veiklą, nes nėra jokių teisiškai pagrįstų argumentų, dėl kurių jai reikėtų tai drausti¹⁰⁵. Ūkinės komercinės veiklos vykdymas gali būti naudingas bankrutuojančios įmonės kreditoriams, nes jeigu vėliau nutraukus ūkinę komercinę veiklą įmonės komercinėje sąskaitoje lieka lėšų, jos, sumokėjus dėl įmonės ūkinės komercinės veiklos atsiradusius mokesčius ir kitas privalomąsias įmokas, naudojamos atsiskaityti su kreditoriais. Vis dėlto, sėkmingas ūkinės komercinės veiklos vykdymas neįmanomas, jei kita sandorio šalis, remdamasi *ipso facto* nuostatomis nutrauks sutartį, ko pasėkoje įmonė gali netekti turto, be kurio neįmanoma tęsti ūkinės komercinės veiklos. Per trumpą laiką įmonei gali nepavykti rasti naujų verslo partnerių, kurie pakeisdami ankstesnius, sutiktų teikti įmonei reikalingas paslaugas, tiekti reikalingas prekes ir kt.

Taigi, draudimas remtis sutarties nuostatomis, leidžiančiomis vienašališkai nutraukti sutartį vien tuo pagrindu, kad įmonės atžvilgiu pradėta bankroto procedūra, gali pasitarnauti tiek kreditorių interesų gynimo labui, tiek užtikrinant civilinės apyvartos stabilumą, kurio dabartiniu reguliavimu stokojama. Įvertinusi draudimo remtis *ipso facto* nuostatomis teigiamus ir neigiamus aspektus, autorė manytų esant tikslinga įtvirtinti tokią draudimą.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010. 10 str. 7 d. 5 p.

¹⁰⁴ KAVARNĖ, S.; NORKUS, R. *Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 134.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Žaibo ratas“ v. UAB „Agrolitas Imeks Lesma“, Nr. 3K-3-366/2011.

Atskirai derėtų išanalizuoti problematiką pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutarčių, kuriomis pardavėjas išsaugo nuosavybės teisę į prekes iki visiško atsiskaitymo už jas. Pardavėjui iškelus bankrotą, kitos sutarties šalies teisėtai lūkestis įgyti nuosavybės teisę į sutarties dalyku esančius daiktus gali būti pažeistas. Pažymėtina, kad ši problematika neapsiriboja pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutartimis, ji pasireiškia ir kitų sutarčių, pavyzdžiui, lizingo atveju. Vis dėlto, atsižvelgiant į teorinių studijų stoką dėl nuosavybės išsaugojimo pirkimo – pardavimo sutarčių atveju, iliustruoti Lietuvoje egzistuojančią problematiką dėl nuosavybės teisės į sutarties dalyku esančius daiktus perėjimo pasirinktos būtent šios sutartys.

Lietuvoje yra numatyta, kad pagal daiktų pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutartį padavėjui išlieka nuosavybės teisė į parduodamus daiktus tol, kol pirkėjas nesumoka visos sutartyje numatytos kainos, jei sutartyje nenumatyta kitaip¹⁰⁶. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.70 straipsnyje yra nurodyti prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai, o kartu nurodoma, kad pateiktas sąrašas nėra baigtinis, todėl prievolių įvykdymas gali būti užtikrinamas ir kitais būdais. Lietuvos Aukščiausias Teismas nuosavybės išsaugojimą pripažįsta kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonę¹⁰⁷. Doktrinoje taip pat pripažįstama, kad nuosavybės išsaugojimas gali būti apibūdinamas kaip pirkėjo ir pardavėjo susitarimas dėl atidedamosios sąlygos nustatymo sutartyje, siekiant užtikrinti pirkėjo įsipareigojimų pagal pirkimo – pardavimo sutartį vykdymą¹⁰⁸.

Išanalizavus kitų valstybių praktiką matyti, kad nuosavybės išsaugojimo institutas yra itin plačiai taikomas. Ypač tai pasakytina apie Vokietiją, kur šis prievolės įvykdymo užtikrinimas yra taikomas absoliučioje daugumoje prekių pirkimo – pardavimo sutarčių¹⁰⁹. Šio teisės instituto praktiškumas ir nauda yra nekvestionuoti visi pirma dėl to, kad šią prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonę yra paprasta nustatyti. Be to, atsižvelgiant į griežtas paskolų, taip pat banko garantijų išdavimo sąlygas, šio instituto platų naudojimą sąlygoja ekonominė logika¹¹⁰. Taigi, darytina išvada, kad nuosavybės išsaugojimas yra didelių laiko bei lėšų sąnaudų nereikalaujantis prievolės įvykdymo užtikrinimo būdas, kuris dėl savo efektyvumo bei paprasto nustatymo skatina civilinių sutartinių santykių plėtojimą, verslo vystymą.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 6.411 str. 1d.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Transimeksa“ v. UAB „Varicom“*, Nr. 3K-3-222-611/2015.

¹⁰⁸ AVIŽA, S. Nuosavybės išsaugojimas – samprata ir funkcinė paskirtis. *Teisė*, 2006, Nr. 61, p. 12.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 17.

¹¹⁰ AVIŽA, S. Nuosavybės išsaugojimo išlygos panaudojimas prieš trečiuosius asmenis Lietuvos teismų praktikoje. *Justita*, 2010, Nr.2 (74), p. 76.

Vis dėlto, pažymėtina, kad šio instituto neišsamus įstatyminis reglamentavimas niekaip neužtikrina civilinės apyvartos stabilumo šių sutarčių atžvilgiu parduotojui iškelus bankrotą. Pažymėtina, kad ĮBĮ nėra jokių specialių taisyklių, numatančių pirkimo – pardavimo sutarčių su nuosavybės išlaikymo išlyga likimą. Viena vertus, bankroto administratorius neturėtų nuspręsti nevykdyti sutarčių, iš kurių kyla bankrutuojančios įmonės reikalavimo teisės. Tačiau kita vertus, aplinkybė, kad bankrutuojanti įmonė yra išlaikiusi nuosavybės teisę į pirkėjui perleistus daiktus, gali sąlygoti bankroto administratoriaus sprendimą, kad susigrąžinus perleistas prekes ir jas realizavus, kreditorių interesai būtų užtikrinami operatyviau ir efektyviau nei toliau vykdant sutartį. Reguliavimas, kurio pagrindu nesuteikiama galimybė pirkėjui išsaugoti tokią sutartį yra vertintinas kritiškai, nes gali būti pažeidžiamas pirkėjo teisėtai lūkestis, kad atsirastų teisėti sutartimi siekiami padariniai, t.y. nuosavybės teisės į prekes perėjimas pirkėjui. Sutartinių santykių stabilumo neužtikrinimas tampa dar sudėtingesne problema, kai sutarties dalyku yra prekės, būtinos pirkėjo verslui, kasdieniam ūkinės veiklos vykdymui, tačiau parduotojui iškelus bankrotą, pirkėjas yra priverstas šias prekes grąžinti, o reikalavimą dėl sumokėtos kainos dalies siekti patenkinti ĮBĮ 35 straipsnyje numatyta tvarka. Atsižvelgiant į tai, kad siekdamas patenkinti savo piniginį reikalavimą bendra tvarka pirkėjas gali neatgauti visų savo įmokų už sutarties dalyku esančius daiktus, manytina, kad pirkėjo interesai būtų patenkinti daug efektyviau, jei būtų suteikta galimybė pripažinti nuosavybės teisę į perduotus daiktus, o nesumokėtos sumos apimtimi pirkėjo teisinis statusas bankroto byloje pasikeistų iš kreditoriaus į skolininko.

Neužtikrinant civilinės apyvartos stabilumo pirkimo – pardavimo sutarčių, nustatančių nuosavybės išsaugojimą atžvilgiu, pirkėjui užkertamas kelias pasiekti šia sutartimi užsibrėžto tikslo – nuosavybės teisės įgijimo į daiktus, be kurių, galbūt, neįmanoma tolimesnė ūkinė komercinė veikla. Todėl, įvertinus ypatingą šio teisės instituto reikšmę civilinės apyvartos dalyviams sudarant sandorius, būtų tikslinga atsižvelgiant į ankstesniuose skyriuose analizuotų valstybių gerąją patirtį tobulinti nacionalinį teisinį reglamentavimą. Autorės nuomone, sprendžiant dėl tolimesnio tokių sutarčių likimo, kai parduotojo atžvilgiu pradedama bankroto procedūra, būtų pagrįsta atsižvelgti į reglamentavimą Vokietijoje. Manytina, kad reikėtų įtvirtinti taisyklę, suteikiančią galimybę pirkėjui išsaugoti šią sutartį ir, sumokėjus likusią kainą, pasiekti norimų tikslų, t.y. nuosavybės teisės įgijimo į perduotus daiktus.

Taigi, darytina išvada, kad atitinkami ĮBĮ pakeitimai yra būtini siekiant užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą sutarčių, numatančių nuosavybės išsaugojimą atžvilgiu. Tai sąlygotų teisinį apibrėžtumą, civilinės apyvartos dalyvių pasitikėjimą, kad šių sutarčių

pagrindu atsiradę civiliniai santykiai bus ilgaamžiški, o sutartimis siekiami teisėti tikslai bus įgyvendinti.

5.2 Galimybė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius

ĮBĮ nurodyta, kad bankroto administratorius turi patikrinti įmonės sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, ir pareikšti ieškinius dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (ar) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais¹¹¹. Priešingai nei prieš tai analizuotose valstybėse, kur bankroto procedūrą reglamentuojančiuose įstatymuose įtvirtinti sandorių ginčijimo pagrindai, Lietuvos ĮBĮ tik akcentuojami ginčytinų sandorių požymiai – priešingumas įmonės veiklos tikslams ir galima įtaka įmonės mokumui. Dėl to bankrutuojančios įmonės administratorius, gindamas visų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus, prieš bankroto bylos iškėlimą sudarytus šios įmonės sandorius gali ginčyti visais CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais.

Nors bankroto įstatyme pareiga patikrinti įmonės sudarytus sandorius nustatyta bankroto administratoriui, tai nereiškia, kad kreditoriai, gindami savo pažeistus interesus, neturi teisės ginčyti iki bankroto įmonės sudarytų sandorių. *Salvijos Kavalnės* teigimu, normos, numatančios bankroto administratoriaus teisę ir pareigą tikrinti įmonės sudarytus sandorius ir juos ginčyti negalima interpretuoti kaip imperatyvo, nustatančio išimtinę griežtai tik administratoriaus teisę kreiptis į teismą dėl bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo¹¹². Tokią pat poziciją formuoja ir teismų praktika, pagal kurią teise ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius gali naudotis ir kreditoriai, gindami galimai pažeistus savo interesus¹¹³.

Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymo nuostata, įtvirtinanti bankroto administratoriaus pareigą patikrinti įmonės sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, nustato minimalų terminą, per kurį sudaryti sandoriai turi būti patikrinti. Bankroto administratorius gali ginčyti sandorius sudarytus ir per ilgesnį nei 36 mėnesių laikotarpį, atsižvelgiant į tai, kad tokiu atveju ieškinio senaties terminas bus pradedamas skaičiuoti ne nuo dokumentų apie šių sandorių sudarymą

¹¹¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010. 11 str. 5 d. 8 p.

¹¹² KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 173.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Armila“, BUAB „Nordfarma“ v. UAB „Limedika“, Nr. 3K-3-146/2007.

gavimo dienos, o pagal bendrąsias CK taisykles¹¹⁴. Pažymėtina, kad 1997 metų ĮBĮ redakcijoje terminas buvo 12 mėnesių, taigi įstatymų leidėjas, triskart pailgindamas minimalų laikotarpį, per kurį turi būti patikrinami įmonės sudaryti sandoriai, suteikė galimybę kreditoriams efektyviau ginti savo pažeistus interesus. Toliau bus analizuojami sandorių negaliojimo pagrindai, su kuriais praktikoje susiduriama dažniausiai.

5.2.1 Sandorių, prieštaraujančių imperatyvioms įstatymų normoms, ginčijimas

CK 1.80 straipsnyje nurodyta, kad imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja¹¹⁵. Teisės aktuose imperatyvių teisės normų apibrėžimas nepateikiamas – ši samprata atskleidžiama doktrinoje bei teismų praktikoje. *Alfonsas Vileita* imperatyvias įstatymo normas įvardija kaip privalomas, kurių savo valia subjektai negali keisti¹¹⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad pripažįstami negaliojančiais sandoriai, kurie pažeidžia ne tik imperatyvias Lietuvos teisės normas, bet ir imperatyvias tarptautinių sutarčių, galiojančių Lietuvos Respublikoje, nuostatas¹¹⁷. Gairės, kuriomis remiantis galima nustatyti, ar tam tikra norma yra imperatyvi, numatytos ir Lietuvos Aukščiausio Teismo praktikoje, kurioje teigiama, kad, jeigu teisės normoje nėra aiškiai išreikšto imperatyvo, sprendžiant dėl normos imperatyvumo, vadovujamasi civilinės teisės normų aiškinimo principais: atsižvelgiama į tam tikros teisės normos tikslus ir uždavinius, objektą ir interesą, kurį ta teisės norma gina, taip pat tos teisės normos sisteminius ryšius su kitomis normomis. Be to, Lietuvos Aukščiausias Teismas ne kartą konstatavo, kad imperatyviosios teisės normos nustatomos siekiant apsaugoti visos visuomenės interesus, viešąją tvarką¹¹⁸.

Pažymėtina, kad siekiant taikyti CK 1.80 straipsnį, nereikia įrodyti kreditorių interesų pažeidimo. Pakankamos sąlygos šio straipsnio taikymui yra tai, kad pirma, teisės norma, kuriai galimai prieštarauja sandoris, yra imperatyvi; antra, kad ginčo sandoris pažeidžia nurodytoje normoje įtvirtintą imperatyvą. Atsižvelgiant į tai, kad imperatyvios teisės normos nustatomos siekiant apsaugoti visos visuomenės interesus bei viešąją tvarką, būtina nustatyti, ar yra atitinkamas visuomenės interesas, kuris reikalautų įsikišti į šalių privačius santykius ir uždrausti jiems laisvai disponuoti savo galimybėmis, t. y., ar yra

¹¹⁴ KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011. p. 188.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 1.80 str. 1 d.

¹¹⁶ VILEITA, A., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 347.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 346.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje G. N. v. UAB „Swedbank lizingas“, Nr. 3K-3-6-915/2015.

pakankamas pagrindas teigti, kad pamatinis visuomenės interesas reikalauja visuotinai pripažinti tokio turinio sandorius negaliojančiais¹¹⁹.

Verta pastebėti, kad reikalavimas pašalinti niekinio sandorio pasekmes nėra nurodytas CK 1.134 straipsnyje, įtvirtinančiame reikalavimus, kuriems netaikoma ieškinio senatis. Pagal Lietuvos Aukščiausio Teismo formuojamą praktiką, siekiant užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą, reikalavimui pašalinti niekinio sandorio pasekmes taikomas bendras ieškinio senaties terminas¹²⁰. Teisinio santykio šalis nuo jai keliamo reikalavimo gali gintis ieškinio senaties terminu, nes kita šalis nepateisinamai ilgą laiką neprašė savo teisės apsaugos, dėl ko pažeidimo pašalinimas gali nebeturėti tokios teisinės vertės kaip teisinių santykių stabilumas. Kita vertus, Lietuvos Aukščiausias Teismas ne kartą pasisakė, kad konkrečioje byloje susiklosčiusių materialinių teisinių santykių faktinė sudėtis gali lemti tai, jog teisingumo vykdymas, *inter alia* viešasis interesas užtikrinti realią pažeistų subjektinių teisių apsaugą gali nusverti interesą garantuoti teisinių santykių stabilumą¹²¹.

Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausio Teismo byloje buvo sprendžiama dėl pažeistos specifinio nuosavybės teisės subjekto – valstybės – nuosavybės teisės. Visuomeninė organizacija, deklaravusi tikslą įsteigti katalikišką mokymo įstaigą, įgijo teisę neatlygintinai naudotis valstybei nuosavybės teise priklausančiais pastatais, tačiau ši organizacija ne tik neįgyvendino įvardyto tikslo, bet ir neturėdama teisinio pagrindo įregistravo perduotus jai naudotis konkrečiam tikslui pastatus kaip savo nuosavybę. Dėl pažeistos valstybės nuosavybės teisės gynimo, siekdamas nuginkčyti pastatų priėmimo – perdavimo aktus, kaip prieštaraujančius imperatyvioms įstatymų normoms, kreipėsi prokuroras, tačiau ieškinio senaties terminas buvo praleistas. Taigi esant dviejų teisinių gėrių – pažeistų valstybės interesų gynimo ir civilinės apyvartos stabilumo, konkurencijai, Teismas nusprendė, kad pažeistos valstybės nuosavybės teisės gynimas, o atsižvelgiant į pastatų vertę – ir visos visuomenės interesų gynimas yra prioritetas viešasis interesas civilinės apyvartos stabilumo atžvilgiu, todėl ieškinio senaties terminas buvo atnaujintas¹²².

¹¹⁹ VILEITA, A., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 347.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje *Kauno miesto savivaldybė v. Registrų centro Kauno filialas*, Nr. 3K-3-11/2010.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos v. Lazdijų rajono savivaldybės administracija*, Nr. 3K-3-417-701/2015.

¹²² Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro atstovė prokurorė Rasa Tunkevičienė v. Lietuvių katalikų mokytojų sąjunga*, Nr. 3K-7-38/2008.

Manytina, kad CK 1.80 straipsnio kontekste sutartinių santykių stabilumas neretai aukojamas civilinės apyvartos teisėtumo labui. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į šias aplinkybes: pirma, įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą, numato ribotą ratą subjektų, galinčių ginčyti sandorius. Tačiau reikalavimą dėl niekinio sandorio teisinių pasekmių taikymo gali pareikšti bet kuris suinteresuotas asmuo, todėl tai, autorės nuomone, galimai atskleidžia įstatymų leidėjo siekį eliminuoti iš civilinės apyvartos imperatyvioms teisės normoms prieštaraujančių sandorių sukeltas pasekmes. Antra, reikalavimui pašalinti niekinio sandorio pasekmes numatytas ilgas – dešimties metų, ieškinio senaties terminas, kuris, kaip matyti iš teismų praktikos, atsižvelgiant į ginamo intereso svarbą visuomenei, neretai atnaujinamas. Trečia, toks sandoris pripažįstamas negaliojančiu nepriklausomai nuo šalių valios ar sąžiningumo. Autorės vertinimu, prioriteto teikimas civilinės apyvartos teisėtumui nėra atsitiktinis. Nors, viena vertus, civilinės apyvartos stabilumas yra itin svarbi ir gintina vertybė, nes užtikrina, kad civilinėje apyvartoje neįsivyras chaosas dėl beatodairiško sandorių ginčijimo, tačiau kita vertus, imperatyvias teisės normas pažeidžiančiais sandoriais neretai siekiama neteisėtų tikslų. Tokias atvejais būtų nepagrįsta tikėtis, kad sandorio pagrindu bus sukurtos nekvestionuotinos teisės ir pareigos. Net jei viena sandorio šalis buvo sąžininga, viešas interesas reikalauja, kad toks sandoris būtų pripažintas negaliojančiu. Taigi, manytina, kad įstatymais draudžiamų, t.y. imperatyvioms įstatymų normoms prieštaraujančių sandorių atžvilgiu, labiau gintinas yra ne civilinės apyvartos stabilumas, o visuomenės interesas pašalinti tokiu sandoriu sukeltus padarinius.

5.2.2 Juridinio asmens teisnumui prieštaraujančių sandorių ginčijimas

CK 1.82 straipsnis reguliuoja juridinio asmens teisnumui prieštaraujančių sandorių negaliojimą. Priešingai nei imperatyvioms įstatymų normoms prieštaraujantys, šie sandoriai yra ne niekiniai, o nuginkijami. Pažymėtina, kad reikalavimai sandorių nuginkijimui šiuo pagrindu priklauso nuo to, ar sandorį sudarė viešas, ar privatus juridinis asmuo.

Kaip prieštaraujantis privataus juridinio asmens teisnumui gali būti nuginkijamas sandoris, sudarytas privataus juridinio asmens valdymo organų pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nurodytą kompetenciją ar prieštaraujantis juridinio asmens veiklos tikslams¹²³. Taip pat būtinos sąlygos nuginkyti privataus juridinio asmens sudarytą sandorį yra kitos sandorio šalies nesąžiningumas bei sandorį

¹²³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 1.82 str.1 d.

ginčijančio asmens teisės ar teisėto intereso pažeidimas. Pažymėtina, kad juridinio asmens steigimo dokumentų paskelbimo faktas tokiais atvejais nėra pakankamas kitos šalies nesąžiningumo įrodymas. Pavyzdžiui, vienoje byloje ieškovas atsakovo nesąžiningumo faktą įrodinėjo aplinkybe, kad prieš sudarant lizingo sutartis, atsakovui buvo pateikti visi bendrovės dokumentai, patvirtinantys direktoriaus statusą, jo teises, bendrovės įstatai, todėl atsakovas turėjo žinoti, kad sudaromi sandoriai viršys ieškovo administracijos vadovo kompetenciją. Teismas pažymėjo, kad šis ieškovo teiginys yra nepagrįstas. Teisėjų kolegija sprendė, kad banko elgesys gali būti vertinamas kaip nepakankamai rūpestingas ir atidus, tačiau nėra pakankamo teisinio pagrindo spręsti, kad lizingo sutarčių pasirašymas su tinkamos kompetencijos neturinčiu juridinio asmens organu – direktoriumi, vertintinas kaip nesąžiningas sutarties šalies elgesys¹²⁴.

Subjektyvusis elementas tam tikrais atvejais gali būti pakankamai sunkiai įrodomas. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, Lietuvos Apeliacinis Teismas sprendė dėl privataus juridinio asmens su banku sudarytos laidavimo sutarties, kurios pagrindu juridinis asmuo visu savo turtu laidavo už savo vienintelės akcininkės ir jos sutuoktinio asmenines prievoles. Teismas pripažino sandorį negaliojančiu, kaip prieštaraujantį juridinio asmens veiklos tikslams, nes bendrovė laidavo už savo akcininkės ir jos sutuoktinio prievolę, nors ieškovo įstatinis kapitalas sutarčių sudarymo metu buvo septyniolika kartų mažesnis nei prievolės dydis. Bankas, kurio nuolatinė veikla yra susijusi su kredito bei laidavimo sutarčių sudarymu turėjo žinoti, kad toks sandoris pažeis bendrovės veiklos tikslus, todėl buvo nustatytas banko nesąžiningumas. Vis dėlto Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino šį sprendimą konstatuodamas, kad vykdydama ūkinę veiklą bendrovė sudaro įvairius sandorius, kurių rezultatas gali būti ne tik pelnas, bet ir nuostolis, todėl, nesant įrodymų, kad bankas buvo nesąžiningas, nėra pagrindo pripažinti sandorį negaliojančiu¹²⁵. Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą konstatavo, kad būtina nustatyti aiškų sandorio nenaudingumą, o tokio sandorio palikimas galioti reikštų akivaizdų neteisingumą vienai iš sandorio šalių. Jei sandorius, kaip prieštaraujančius juridinio asmens teismumui, būtų leidžiama ginčyti vien dėl to, kad jie tiesiog komerciškai nenaudingi, rinkose kiltų didelis ekonominis nestabilumas ir netikrumas, nes bet kokie vienai šaliai komerciškai nenaudingi sandoriai galėtų būti ginčijami. Tokiu atveju svarbus civilinės teisės tikslas – užtikrinti sąžiningą ir teisėtą civilinę apyvartą – nebūtų

¹²⁴ Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Swedbank lizingas“ v. BUAB „Aukštaitijos reklama“, Nr. 2A-523/2013.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Ratio“ v. Nordea Bank Finland PLC, Nr. 3K-3-126/2013.

pasiektas¹²⁶. Vertindama tiek įstatyminių reguliavimą, nustatantį reikalavimą įrodyti kitos sandorio šalies nesąžiningumą, tiek teismų praktiką, nustatančią gana aukštus privataus juridinio asmens kontrahento nesąžiningumo įrodymo standartus, darbo autorė daro išvadą, kad civilinių santykių stabilumas šia teisės norma yra efektyviai užtikrinamas.

Tokios išvados, vis dėlto, nebūtų galima daryti, kai sandorį sudaro viešas juridinis asmuo. Atsižvelgiant į tai, kad viešiesiems juridiniams asmenims būdingas specialus teisnumas, galima manyti, kad šių subjektų paskirtis bei veiklos tikslai yra visuotinai žinomi¹²⁷. Dėl šios priežasties į kitos sandorio šalies sąžiningumą nėra atsižvelgiama. Autorės vertinimu, toks reguliavimas įstatymų leidėjo yra pasvertas ir pagrįstas. Viešų juridinių asmenų paskirtis yra ne dalyvavimas civiliniuose turtiniuose santykiuose, o viešųjų interesų tenkinimas. Taigi, nors viena vertus, įtvirtinus galimybę išsaugoti tokį sandorį dėl to, kad kita sandorio šalis buvo sąžininga, užtikrintų sutartinių santykių ilgaamžiškumą, tačiau kita vertus, tokiu būdu būtų pažeistas viešasis interesas, nes taptų sunku efektyviai pasiekti tikslų, kurių siekiama šio viešo juridinio asmens įsteigimu, pavyzdžiui tam tikrų paslaugų teikimas, lėšų panaudojimas tam tikrai sričiai ar panašiai. Taigi, matyti, kad įstatymų leidėjas tam tikrais atvejais nukrypsta nuo pusiausvyros tarp civilinės apyvartos stabilumo bei civilinės apyvartos teisėtumo užtikrinimo. Vis dėlto, tai daroma ne be pagrindo, o atsižvelgiant į viešąjį interesą.

5.2.3 Sandorių ginčijimas *actio Pauliana* pagrindu

Itin dažnai pasitaikantis bankroto procese sandorių ginčijimo pagrindas yra *actio Pauliana*. Šio instituto paskirtis – užkirsti kelią galimam skolininko piktnaudžiavimui savo teisėmis, taip užtikrinant įstatymo ar sutarties pagrindu prisiimtų pareigų kreditoriams įvykdymą. Šiuo sandorių ginčijimo pagrindu kreditoriai ginami nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kuriais mažinamas skolininko mokumas ir kartu mažinamos galimybės, kad kreditoriaus reikalavimas bus visiškai patenkintas¹²⁸. Yra išskiriamos šios *actio Pauliana* taikymo sąlygos:

- kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę;
- ginčijamas sandoris turi pažeisti kreditoriaus teises;

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Office M3“ akcininkai D. V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.

¹²⁷ VILEITA, A., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 351.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Danske Bank A/S Lietuvos filialas v. A. M., M. A. D., A. P., M. M., D. P., Nr. 3K-3-316/2011.

- nėra suėjęs vienerių metų ieškinio senaties terminas;
- skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio;
- skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises;
- trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas;

Kreditoriaus interesai laikomi pažeistais, jei sudarius sandorį skolininkas tampa nemokus, skolininkas būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą konstatavo, kad kreditoriaus teises pažeidžia ir tie skolininko sudaryti sandoriai, kurie, nors ir nesukelia bendro skolininko nemokumo, bet sumažina turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, vertę, ir tos sumažėjusios vertės turto neužtenka kreditorių reikalavimams patenkinti¹²⁹. Nemokumas ĮBĮ apibrėžiamas kaip įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų ir pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės¹³⁰. Taigi, nemokumas yra ekonominė įmonės būklė, kuri nustatoma įvertinus įmonės atsiskaitymų vykdymą ir jos balanse nurodytą turto ir įsipareigojimų santykį.

Pažymėtina, kad galiojant senajam CK¹³¹ buvo reikalaujama įrodyti tik skolininko nesąžiningumą sandorio sudarymo metu, tuo tarpu trečiojo asmens sąžiningumas neturėjo įtakos. Naujasis CK įtraukė naują įrodinėtiną aplinkybę – kitos sandorio šalies nesąžiningumą (išskyrus neatlygintinių sandorių atveju), taigi Lietuvoje, taip pat kaip Prancūzijoje bei Vokietijoje, ginčijant sandorį *actio Pauliana* pagrindu yra vertinamas abiejų sandorio šalių sąžiningumas. Aukščiausiasis Teismas, nurodo, kad turto įgijėjas yra suinteresuotas civilinių teisinių santykių stabilumu, todėl siekdamas nepažeisti galimo kreditoriaus interesų, jis turi būti apdairus tokia apimtimi: 1) protingomis priemonėmis išsiaiškinti, ar būsima sandorio šalis nėra skolininkė; 2) konkrečioje situacijoje įvertinti, ar sandoriu nebus pažeisti skolininko kreditoriaus interesai. Nustatant skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumą užtenka, kad šis reikštųsi neatsargia forma, kai skolininkas ar turto įgijėjas žino ar turi žinoti, kad toks sudaromas sandoris pažeidžia kreditoriaus interesus¹³².

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris“, Nr. 3K-3-47/2013.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010. 2 str. 8p.

¹³¹ Lietuvos TSR civilinis kodeksas. *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*. 1964, Nr. 19-138.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl Actio Pauliana, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika, 2008, Nr. 29.

Galiojant senajam Civiliniam kodeksui, norint taikyti 57-1 straipsnį, reguliavusį *actio Pauliana* instituto taikymą, nebuvo reikalaujama atsižvelgti į kitos sandorio šalies sąžiningumą. Mokslo darbuose reikalavimas įrodyti abiejų sandorio šalių nesąžiningumą vertinamas skirtingai. *Vilija Mikuckienė* kritiškai vertina naujajame CK įtrauktą reikalavimą įrodinėti trečiojo asmens nesąžiningumą. Jos teigimu, tai itin apsunkina kreditorių padėtį, be to, tokiu būdu galimai užsitęsia teismo procesas¹³³. *Dominykas Vanhara* teigia, kad kreditoriams gana dažai nepavyksta nuginčyti trečiojo asmens sąžiningumo prezumpcijos, todėl dabartinis teisinis reguliavimas šiuo aspektu sukuria gana sunkias sąlygas kreditoriams ginčyti skolininkų sudaromus nesąžiningus sandorius. Autoriaus manymu, įstatymų leidėjui reikėtų nustatyti efektyvesnes priemones kreditorių interesų apsaugai¹³⁴. Kiti autoriai teigiamai vertina imperatyvią nuostatą dėl trečiojo asmens nesąžiningumo. Pavyzdžiui, *Dangutė Ambrasienė* bei *Solveiga Cirtautienė* laikosi pozicijos, kad kreditoriams neturėtų būti suteikiamos privilegijos skolininko ir trečiojo asmens atžvilgiu¹³⁵.

Viena vertus, yra nekvestionuojama, kad kreditorių interesų gynimas įtvirtinus reikalavimą įrodyti kitos sandorio šalies nesąžiningumą buvo apsunkintas. Akivaizdu, kad kuo daugiau aplinkybių sandorį siekiančiam nuginčyti subjektui reikia įrodyti, tuo mažesnė tikimybė, kad sandoris bus nuginčytas. Tačiau kita vertus, reikėtų analizuoti, kokių tikslų įstatymų leidėjas siekė, įtvirtindamas reikalavimą įrodyti kitos sandorio šalies nesąžiningumą. Derėtų prisiminti, kad sandorių negaliojimo instituto tikslas yra ne tik ginti kreditorių interesus bankroto procese, bet ir užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą. Nuginčijant atlygintinius sandorius, kuomet kita sandorio šalis buvo sąžininga, būtų pažeistas teisėtas lūkestis dėl sutartinių santykių ilgaamžiškumo, todėl civilinė apyvarta nebūtų patikima. Priešingai, tai sąlygotų riziką sudarant verslo sandorius, atgrasant šalis aktyviai sudarinėti sandorius būtų sudarytos kliūtys pačiai civilinei apyvartai, kaip tokiai. Kadangi visų subjektų interesų patenkinimas bankroto procese sunkiai įmanomas, kyla būtinybė šiuos interesus derinti. Ši pozicija formuojama ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, pagal kurią *actio Pauliana* instituto taikymo atveju svarbu laikytis kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens – turto įgijėjo interesų pusiausvyros, todėl kreditoriaus teisės neturėtų būti suabsoliutinamos¹³⁶.

¹³³ MIKUCKIENĖ, V. kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77(69), p. 38.

¹³⁴ VANHARA, D. Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (*Actio Pauliana*) probleminiai aspektai. *Juristas*, 2009, Nr. 9.

¹³⁵ AMBRASIENĖ D.; CIRTAUTIENĖ S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 37(29), p. 52.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“, Nr. 3K-3-361/2009.

Tai, kad itin svarbu vertinti kitos sandorio šalies nesąžiningumą, iliustruoja ir Vokietijos pavyzdys *actio Pauliano* instituto taikyme. Nors yra reikalaujama įrodyti abiejų sandorio šalių nesąžiningumą, tačiau trečiojo asmens nesąžiningumo įrodinėjimo standartus teismai labai išplėtė, todėl nesąžiningumas įrodomas itin lengvai, o tai sąlygoja, kad šis sandorių negaliojimo pagrindas ėmė tarnauti ne kaip priemonė sugrąžinti į įmonės balansą turtą, kuris perleistas siekiant pakenkti kreditoriams, o kaip pagrindas itin dažnai ir, galbūt, nepagrįstai nuginčyti sandorius, kuomet kita sandorio šalis iš tiesų buvo sąžininga. Dėl to, siekiant sustabdyti chaosą, įsivyravusį Vokietijos civilinėje apyvaroje, šioje valstybėje yra ketinama reformuoti *actio Pauliana* instituto taikymą, nustatant griežtesnį kitos sandorio šalies nesąžiningumo įrodinėjimo standartą. Taigi, autorės nuomone, turėtų būtų teigiamai vertinama tai, kad Lietuvos įstatymų leidėjas bei teismai pripažįsta abiejų teisinių gėrių – civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų gynimo svarbą, tačiau nei vieno iš šių gėrių nesuabsolutina, o priešingai, siekia išlaikyti tarp jų pusiausvyrą.

Derėtų paanalizuoti teismų praktiką dėl pusiausvyros užtikrinimo tarp civilinės apyvartos stabilumo ir kreditorių interesų apsaugos apimties ginčijant sandorius *actio Pauliana* pagrindu.

Viena vertus, teismų praktikoje galima rasti pavyzdžių, kuomet susiduriama su *actio Pauliana* instituto taikymo sunkumais. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų apeliacinės instancijos teismas neatskleidė, kaip ginčijami sandoriai pažeidė kreditorių teises. Nenustatęs šių sandorių turinio, teismas pripažino ginčijamus sandorius negaliojančiais apsiribodamas bendru teiginiu, kad ieškovui esant faktiškai nemokiam jais buvo suteiktas prioritetas kitiems kreditoriams¹³⁷. Su sunkumais vertinant, ar ginčijamas sandoris pažeidė kreditorių interesus, susidurta ir kitoje byloje. Apeliacinis teismas pripažino negaliojančiu sandorį, kurio pagrindu skolininkė, siekdama padengti skolą atsakovui, perleido jam transformatorines pastotes, elektros tinklų paskirties inžinerinius tinklus ir transformatorius. Lietuvos Aukščiausias Teismas panaikino apeliacinio teismo sprendimą, konstatuodamas, kad negali būti nuginčyti sandoriai, jei skolininkas atlieka protingo asmens elgesio standartus atitinkančius veiksmus sąžiningai siekdamas naudos įmonei, o turto perleidimas nepažeidžia kitų analogiškoje situacijoje esančių kreditorių interesų. Turtas šiuo atveju nebuvo perleistas mažesne nei rinkos verte, be to, nors skolininko finansinė padėtis buvo itin sudėtinga, jis dar nebuvo faktiškai nemokus. Teismas laikė, kad skolininkas, perleisdamas tiesiogiai įmonės veikloje nenaudojamą ir taip pajamų

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vilmestos statyba“ v. UAB „MB projektai“ ir kt., Nr. 3K-3-490/2012.

nesukuriantį turtą savo kreditoriui, kurio veikloje šie daiktai gali būti efektyviai pritaikomi, nepažeidė kitų kreditorių interesų. Priešingai, įsipareigojimų sumažinimas tokio turto sąskaita atitinka ir kitų kreditorių interesus, nes taip sumažinami finansiniai įsipareigojimai kreditoriams¹³⁸. Taip pat pasitaiko atvejų, kai teismai neteisingai taikydami deliktinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas, netinkamai nustato kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momentą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nurodė, kad sandoriai negali būti nugincyti, nes, nors jie ir buvo sudaryti po žalą sukėlusio įvykio, tačiau prievolė atlyginti žalą atsirado tik teismui priėmus atitinkamą sprendimą¹³⁹.

Tačiau, kita vertus, nepaisant to, kad teismų praktikoje pasitaiko pavyzdžių, kuomet *actio Pauliana* instituto taikymas yra neaiškus, derėtų pastebėti, kad civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų pusiausvyros užtikrinimas yra daug efektyvesnis nei galiojant senajam Civiliniam kodeksui, kuomet šis institutas buvo taikomas itin plačiai, o sandoriai, neatsižvelgiant į kitos sutarties šalies sąžiningumą, buvo nugincijami itin dažnai¹⁴⁰.

Siekiant nugincyti neatlygintinį sandorį, įstatymų leidėjas įtvirtino reikalavimą įrodyti skolininko nesąžiningumą sandorio sudarymo metu. Remiantis atlikta lyginamąja analize matyti, kad kitose valstybėse neatlygintiniai sandoriai yra nugincijami neatsižvelgiant nei į vienos sandorio šalies sąžiningumą. Viena vertus, tokie žemi reikalavimai sandorių nugincijimui vienareikšmiškai suteikia prioritetą kreditorių interesų apsaugai, todėl nėra užtikrinamas civilinės apyvartos stabilumas. Tačiau kita vertus, kitos neatlygintinio sandorio šalies interesai negali būti ginami tokia pačia apimtimi kaip atlygintinio sandorio atveju. Manytina, kad sandorio šalis, gavusi iš įmonės tam tikrą vertę turintį turtą, tačiau mainais nieko neperleisdama, negali tikėtis, kad įmonės bankroto atveju jos interesai bus ginami labiau nei įmonės kreditorių. Manytina, kad daikto išreikalavimas sąžiningam įgijėjui nesukelia žymių nuostolių, nes jis neturėjo jokių išlaidų įgydamas daiktą. Be to, neatlygintinių sandorių sudarymas, ypač turint finansinių sunkumų, prieštarauja verslo logikai. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad verslo subjektai, prieš perleisdami savo turtą neatlygintinai, iš pradžių turėtų atsiskaityti su kreditoriais, darytina išvada, kad minėtų valstybių įstatymų leidėjai pagrįstai prioritetą teikia kreditorių interesų apsaugai.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje. BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“, Nr. 3K-3-485/2010.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š., Nr. 3K-3-392/2011.

¹⁴⁰ MIKUCKIENĖ, V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77(69), p. 38.

Actio Pauliana pagrindu galima ginčyti sandorius, kai skolininkas teikia pirmumą kontrahentui kitų kreditorių atžvilgiu. Šiuo atveju įtakos turi tiek skolininko, tiek trečiosios šalies nesąžiningumas. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad sandoris buvo sudarytas dėl skolos, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų gynimo pusiausvyrą, įtvirtino skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumo prezumpciją, t.y. kad šalys žinojo ar turėjo žinoti, kad toks išankstinis skolos padengimas pažeis kreditorių interesus. Tokiu būdu, palengvinant kreditoriaus padėtį ginant savo interesus, yra pakeičiamas įrodinėjimo naštos paskirstymas šalims. Tačiau ši nesąžiningumo prezumpcija gali būti paneigta, tokiu būdu išsaugant ginčijamą sandorį.

Palyginimo tikslais verta prisiminti, kad Anglijoje pirmenybę teikiančių sandorių atžvilgiu reikalaujama įrodyti tik skolininko nesąžiningumą, tačiau įrodinėjimo standartas nustatytas toks aukštas, kad nugincyti sandorį tampa itin sunku, todėl kreditorių interesų apsauga yra neefektyvi. Prancūzijoje, priešingai, per 18 mėnesių iki bankroto procedūros pradžios sudaryti sandoriai, kurių pagrindu atsiskaitoma su kreditoriumi, nors skolos mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, yra ginčijamai neatsižvelgiant nei į skolininko, nei į trečiosios šalies sąžiningumą, todėl sutartinių santykių stabilumas visiškai nėra užtikrinamas. Vokietijoje ginčijant pirmenybę teikiančią sandorį, sudarytą kai prievolės vykdymo terminas dar nebuvo suėjęs, nėra reikalaujama subjektyvaus elemento nei įmonės (skolininkės), nei jos kontrahento atžvilgiu. Jei sandoris buvo sudarytas per du ar tris mėnesius iki bankroto bylos iškėlimo, tuomet toks sandoris gali būti ginčijamas, jei skolininkas sandorio sudarymo metu buvo nemokus, arba, jei kita sandorio šalis žinojo, kad sudaromas sandoris pažeis kreditorių interesus. Autorės vertinimu, Lietuvoje šių sandorių atžvilgiu balansas tarp dviejų gintinų vertybių – sutartinių santykių ilgaamžiškumo bei civilinės apyvartos teisėtumo, užtikrinamas efektyviau nei minėtose jurisdikcijose.

Actio Pauliana pagrindu taip pat galima ginčyti sandorius, kurių pagrindu skolininko atliekamo įvykdymo vertė žymiai viršija kitos sandorio šalies įvykdymą, t.y. mažesnės vertės sandorius. Šiuo atveju yra svarbus abiejų sandorio šalių nesąžiningumas, tačiau siekiant palengvinti kreditorių interesų gynimą yra laikoma, kad skolininkui pardavus turtą už aiškiai mažesnę kainą, sutarties šalys galėjo ir turėjo žinoti, kad toks sandoris pažeis kreditorių interesus, t.y. taikoma nesąžiningumo prezumpcija. Taigi, autorės vertinimu, reguliavimu, kuriuo viena vertus, atsižvelgiama į abiejų sandorio šalių sąžiningumą, tačiau kita vertus, didesnę įtarimą keliančių, tokių kaip mažesnės vertės sandorių, atžvilgiu nustatant nesąžiningumo prezumpciją, kurios pagrindu perkeliama

įrodinėjimo našta, įstatymų leidėjas siekia užtikrinti sutartinių santykių stabilumo ir kreditorių interesų gynimo balansą. Verta pastebėti, kad sąžiningos sandorio šalies bei kreditorių interesų derinimas Lietuvoje yra efektyvesnis nei, pavyzdžiui, Prancūzijoje, nes pastarojoje valstybėje ginčijant mažesnės vertės sandorius nėra atsižvelgiama nei į skolininko, nei į trečiosios šalies sąžiningumą. Tuo tarpu Vokietijoje yra siekiama šių interesų pusiausvyros, viena vertus, nustatant itin trumpą trijų mėnesių laikotarpį, per kurį sudarytas sandoris gali būti ginčijamas, kita vertus, atsižvelgiant tik į kitos sandorio šalies sąžiningumą.

Ginčijant sandorius šiuo pagrindu yra taikomas sutrumpintas 1 metų ieškinio senaties terminas. Palyginimo tikslais verta prisiminti, kad Vokietijoje ieškinio senaties terminas – 3 metai, Prancūzijoje – 5 metai, Anglijoje pagal bendrąją taisyklę nustatytas 12 metų ieškinio senaties terminas, tačiau, jei ginčijant sandorį yra siekiama išimtinai tik atgauti pinigus, tuomet ieškinio senaties terminas yra perpus trumpesnis – 6 metai.

Taigi, įvertinus reikalavimus, keliamus siekiant nuginčyti sandorį *actio Pauliana* pagrindu, taip pat ieškinio senaties terminą galima daryti išvadą, kad Lietuvos įstatymų leidėjas įvertino abiejų teisinių gėrių svarbą, todėl siekia palaikyti tarp jų pusiausvyrą.

IŠVADOS

1. Bankroto proceso metu sprendžiant dėl sandorių pabaigos susiduriama su dviejų teisės saugomų gėrių – civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų gynimo – konfliktu. Tiek sutartinių santykių ilgaamžiškumas, tiek kreditorių interesų apsauga yra vienodai svarbios teisinės vertybės, todėl kritiškai vertintinos Lietuvos bei užsienio autorių pozicijos, užsienio teismų formuojama praktika bei įstatymų leidėjo valia, kurios pagrindu vienas teisinis gėris visais atvejais suabsoliutinamas ir laikytinas labiau gintinu. Pusiausvyros tarp šių teisinių gėrių neužtikrinimas gali būti pateisinamas tik esant išskirtinėms aplinkybėms, pavyzdžiui, ginčijant neatlygintinį sandorį ar imperatyvioms įstatymų normoms prieštaraujantį sandorį.
2. Galimybė kitai sutarties šaliai remtis *ipso facto* nuostatomis kelia grėsmę sutartinių santykių stabilumui. Vienašališkai nutraukiant sutartis, ypač tokias, kurių dalykas yra kasdienei įmonės veiklai būtinos prekės ar paslaugos, gali būti užkertamas kelias ĮBĮ numatytai galimybei bankrutuojančiai įmonei toliau vykdyti ūkinę komercinę veiklą. Siekiant užtikrinti sutartinių santykių stabilumą, bei galimai efektyvesnį kreditorių interesų patenkinimą, būtų tikslinga, atsižvelgus į reglamentavimą Vokietijoje bei Prancūzijoje, įtvirtinti ribojimą kitai sutarties šaliai remtis *ipso facto* nuostatomis.
3. Nors bankroto proceso tikslas ir yra patenkinti bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimus, teigiamai vertintina tai, kad Lietuvos įstatymų leidėjas bei teismai nesuabsoliutina kreditorių interesų apsaugos kaip vienintelio teisinio gėrio, todėl, ginčijant sandorius *actio Pauliana* pagrindu, pakankama apimtimi užtikrina civilinės apyvartos stabilumą. Be to, teigiamai vertintinos priemonės sutartinių santykių ilgaamžiškumui užtikrinti. Skolininko nesąžiningumas negali būti pakankamas kriterijus pripažinti sandorį negaliojančiu, todėl pritartina įstatymų leidėjo bei teismų pozicijai, pagal kurią, priešingai nei Anglijoje, kur civilinės apyvartos stabilumas užtikrinamas nustatant itin aukštą skolininko nesąžiningumo įrodinėjimo standartą, Lietuvoje vertinamas abiejų sandorių šalių nesąžiningumas, taip suteikiant galimybę sąžiningai sutarties šaliai išsaugoti sutartį.
4. Įstatymų leidėjui neatsakant į klausimą, koks yra likimas sutarčių, dėl kurio tolimesnio vykdymo bankroto administratorius nepriima jokie sprendimo, būtent teismai turi spręsti tarp kreditorių interesų apsaugos ir sutartinių santykių stabilumo kylantį konfliktą. Atsižvelgiant į tai, kad bankroto bylos iškėlimas automatiškai nesąlygoja visų įmonės sudarytų sutarčių pabaigos, bankroto administratoriui nepasinaudojus teise nevykdyti įmonei nenaudingų sutarčių, turėtų būti ginamas kitos sandorio šalies

teisėtas lūkestis, kad iki bankroto bylos iškėlimo prisiimti įsipareigojimai bus vykdomi. Todėl pritartina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicijai, kurios pagrindu, priešingai nei Prancūzijoje ar Vokietijoje, pasyvus bankroto administratoriaus elgesys yra pagrindas laikyti sutartis galiojančiomis ir saistančiomis jos šalis.

5. Neišsamus pirkimo – pardavimo sutarčių su nuosavybės teisės išsaugojimu reglamentavimas pardavėjo bankroto atveju, kelia grėsmę šių sutartinių santykių stabilumui. Neįtvirtinus ribojimo bankroto administratoriui nevykdyti tokios sutarties, gali būti pažeistas kitos sandorio šalies teisėtas lūkestis įgyti nuosavybės teisę į sutarties dalyku esančias prekes. Atsižvelgiant į tai, kad siekdamas patenkinti savo piniginių reikalavimų ĮBĮ 35 straipsnyje numatyta bendra tvarka pirkėjas gali neatgauti visų savo įmokų už sutarties dalyku esančius daiktus, manytina, kad pirkėjo interesai būtų patenkinti daug efektyviau, jei būtų suteikta galimybė pirkėjui įgyti nuosavybės teisę į perduotus daiktus, o nesumokėtos sumos apimtimi jo teisinis statusas bankroto byloje pasikeistų iš kreditoriaus į skolininko. Problematika dėl nuosavybės teisės perėjimo momento suponuoja būtinybę tobulinti ĮBĮ pagal Vokietijos pavyzdį, t.y. įtvirtinant taisyklę, kuri suteiktų galimybę pirkėjui išsaugoti šią sutartį ir, sumokėjęs likusią kainą, pasiekti norimų tikslų, t.y. nuosavybės teisės įgijimo į perduotus daiktus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010.
3. Lietuvos TSR civilinis kodeksas. *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1964, Nr. 19-138.
4. Anglijos įstatymas dėl senaties terminų 1980.
5. Anglijos nemokumo įstatymas 1986.
6. Prancūzijos komercinis kodeksas (J.O. du 17/03/1995).
7. Vokietijos civilinis kodeksas 2002, (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738).
8. Vokietijos nemokumo įstatymas. 1994, (BGBl. I S. 2866).
9. Vokietijos sandorių ginčijimo įstatymas. 1994, (BGBl. I S. 2911).
10. Anglijos esminių prekių ir paslaugų tiekimo apsaugos aktas 2015[interaktyvus]. [žiūrėta 2016m. kovo 8d.] Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2015/989/contents/made>> .

Specialioji literatūra:

1. AMBRASIENĖ, D.; CIRTAUTIENĖ S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 37(29).
2. AVIŽA, S. Nuosavybės išsaugojimas – samprata ir funkcinė paskirtis. *Teisė*, 2006, Nr.61.
3. AVIŽA, S. Nuosavybės išsaugojimo išlygos panaudojimas prieš trečiuosius asmenis Lietuvos teismų praktikoje. *Justitia*, 2010, Nr.2 (74).
4. BARAKAUSKAS, S. Įmonių gavinimo teisminių procedūrų įtaka sutartiniams santykiams: sutarčių išsaugojimo svarba. *Teisė*, 2015, Nr. 96.
5. DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius. Justitia, 2009.
6. KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011.
7. MIKELĖNAS, V. *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003.
8. MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje(1). *Justitia*, 2006, Nr.4(62).

9. MIKUCKIENĖ, V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77(69).
10. VANHARA, D. Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (Actio Pauliana) probleminiai aspektai. *Juristas*, 2009, Nr. 9.
11. VILEITA, A., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
12. ARMOUR, J.; BENETT, H. *Vulnerable transactions in corporate insolvency*. 2003.
13. BACHNER, T. *Creditor protection in private companies anglo-german perspectives for a European legal discourse*. 2009.
14. CAVALIER, G. *French Bankruptcy Law and Enforcement Procedures Commercial Code – Article L. 632-2 §2*. 2008.
15. GOODE, R. *Principles of Corporate Insolvency Law*. Sweet and Maxwell, 2011.
16. LUTTER, M. *Legal capital in Europe*. 2006.
17. RIDER, B. *Research Handbook on International Financial Crime*. 2015.
18. TETLEY, A.; BAYLE, M. *Insolvency Law in France*. Iš *Fonseca Lobo Otto Eduardo, World Insolvency Systems: a Comparative Study*, Toronto. 2009.
19. WOOD, P. R. *Set-off and Netting, Derivatives, Clearing Systems*. Sweet and Maxwell, 2007.

Praktinė medžiaga:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje AB Ūkio bankas v. BUAB „Eudanas“, Nr. 3K-3-261/2011.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Eurazijos logistika“ v. UAB „Daisotra“, Nr. 3K-3-91/2009.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje AB DnB NORD bankas v. BUAB „Gertauta“, Nr. 3K-3-230/2011.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Žaibo ratas“ v. UAB „Agrolitas Imeks Lesma“, Nr. 3K-3-366/2011.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Transimeksa“ v. UAB „Varicom“, Nr. 3K-3-222-611/2015.

6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Armila“, BUAB „Nordfarma“ v. UAB „Limedika“, Nr. 3K-3-146/2007.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje G. N. v. UAB „Swedbank lizingas“, Nr. 3K-3-6-915/2015.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Kauno miesto savivaldybė v. Registrų centro Kauno filialas, Nr. 3K-3-11/2010.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos v. Lazdijų rajono savivaldybės administracija, Nr. 3K-3-417-701/2015.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro atstovė prokurorė Rasa Tunkevičienė v. Lietuvių katalikų mokytojų sąjunga, Nr. 3K-7-38/2008.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Office M3“ akcininkai D. V. ir UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Danske Bank A/S Lietuvos filialas v. A. M., M. A. D., A. P., M. M., D. P., Nr. 3K-3-316/2011.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigos partneris“, Nr. 3K-3-47/2013.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl Actio Pauliana, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika, 2008, Nr. 29.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“, Nr. 3K-3-361/2009.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vilmestos statyba“ v. UAB „MB projektai“ ir kt., Nr. 3K-3-490/2012.

17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje. BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“, Nr. 3K-3-485/2010.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š., Nr. 3K-3-392/2011.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Ratio“ v. Nordea Bank Finland PLC, Nr.3K-3-126/2013.
20. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Swedbank lizingas“ v. BUAB „Aukštaitijos reklama“, Nr. 2A-523/2013.
21. Lietuvos Apeliacinio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje D. G. v. BUAB „Aljos statyba“, Nr. 2-2380/2011.
22. Anglija, Apeliacinis teismas, *Re SSSL Realisations (2002) Ltd.* 2006, EWCA Civ 7.
23. Anglija, Apeliacinis teismas, *Menzies v National Bank of Kuwait SAK.* 1994, BCC 119.
24. Anglija, Apeliacinis teismas, *Hill v Spread Trustee Co Ltd, Re Nurkowski,* 2006, EWCA Civ 542.
25. Anglija, Aukštasis teismas, *Re MC Bacon Ltd.* 1990, BCC 76-90.

SANTRAUKA

Kasmet didėjantis bankroto procesų skaičius lemia neaiškumą dėl daugelio įmonės sudarytų sutarčių tolimesnio likimo. Įstatymų leidėjas, nustatydamas iki įmonės bankroto procedūros sudarytų sutarčių tolimesnio vykdymo ar pabaigos pagrindus bei sandorių ginčijimo pagrindus, taip pat teismai, taikydami šias teisės normas, susiduria su civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų apsaugos konkurencija. Kadangi lyginamoji įvairių teisės sistemų analizė suteikia pagrindą įvertinti užsienio valstybių gerąją patirtį ir atitinkamai modernizuoti nacionalinį reglamentavimą, šiame darbe yra lyginama, kokia apimtimi sprendžiant tolimesnį iki bankroto procedūros pradžios sudarytų sutarčių likimą yra užtikrinama pusiausvyra tarp sutartinių santykių stabilumo bei kreditorių interesų gynimo Anglijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje bei Lietuvoje.

Darbe analizuojami bei lyginami reikalavimai iki bankroto procedūros pradžios sudarytų sandorių nugynčijimo pagrindams, tiriama problematika dėl sutartinių santykių stabilumo užtikrinimo stokos tais atvejais, kai įmonei, pardavusiai daiktus, tačiau išlaikiusiai nuosavybės teisę į juos, iškeliamą bankroto byla. Taip pat analizuojama galimybė kitai sutarties šaliai remtis *ipso facto* nuostatomis bei tai, kuriam teisiniam gėriui teikiamas prioritetas tais atvejais, kai bankroto administratorius per įstatyme numatytą terminą nepriima sprendimo dėl tolimesnio sutarties likimo.

Atlikus lyginamąją analizę negalima daryti vienareikšmiškos išvados dėl efektyvaus civilinės apyvartos stabilumo bei kreditorių interesų gynimo pusiausvyros užtikrinimo. Viena vertus, Lietuvos įstatymų leidėjas, nustatydamas reikalavimus sandorių ginčijimui *actio Pauliana* pagrindu įvertino abiejų teisinių gėrių svarbą, todėl efektyviai užtikrina tarp jų pusiausvyrą. Kreditorių interesų gynimas nesuabsoliutinamas ir bankroto administratoriui nepriimant sprendimo dėl tolimesnio sutarčių vykdymo. Tačiau kita vertus, civilinės apyvartos stabilumui kelia grėsmę tai, kad nėra įtvirtintas draudimas kitai sutarties šaliai remtis *ipso facto* nuostatomis bei nėra užtikrinama galimybė pirkėjui įgyti nuosavybės teisę į perduotus daiktus tais atvejais, kai pardavėjui, perdavusiam daiktus, bet išlaikiusiam nuosavybės teisę į juos yra iškeliamą bankroto byla. Taigi, atsižvelgiant į užsienio valstybių gerąją patirtį, Lietuvos reglamentavimas atitinkamais klausimais yra tobulintinas.

SUMMARY

An increasing number of bankruptcies leads to uncertainty about the fate of contracts concluded by company prior to the opening of bankruptcy proceedings. While establishing rules for termination or avoidance of pre-bankruptcy transactions, legislator faces the conflict between commercial certainty and protection of the interests of creditors. While applying these legal rules in practice the courts also face the conflict mentioned above. In order to assess best practices of foreign countries and to improve the national regulation, the thesis provides the comparative analysis concerning the question to what extent the balance between commercial certainty and protection of creditors is ensured in England, Germany, France and Lithuania.

The thesis provides comparative analysis of requirements for the grounds of avoidance rules of transactions concluded by the company prior to the opening of bankruptcy proceedings. There is also analyzed the problematic aspects of lack of contractual stability in cases where the seller who retains the right of ownership to the goods which are sold, goes into bankruptcy. The thesis also provides comparative analysis of the possibility of the other contracting party to rely on *ipso facto* provisions. Besides, there is analyzed the fate of pre-bankruptcy transactions when the bankruptcy administrator within the statutory time limit does not make a decision on the performance or termination of the contract.

The comparative analysis does not lead to unambiguous conclusion about effectiveness of ensuring the balance between two legal values mentioned above. On the one hand, while establishing requirements for transaction avoidance on the ground *actio Pauliana* Lithuanian legislator assessed the importance of both legal values and effectively ensures a balance between them. The same applies when a bankruptcy administrator within the statutory time limit does not make a decision on the fate of pre-bankruptcy contract. On the other hand, there is a threat to commercial certainty because there is no prohibition to the other contracting party to rely on *ipso facto* provisions. Besides, Lithuanian legislator does not guarantee the buyer the opportunity to acquire the right of ownership of the transferred goods where the seller who retains the right of ownership goes into bankruptcy. Thus, according to the best practices of foreign countries, Lithuanian regulation of relevant issues is to be improved.